

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Proměny trestní politiky v České republice

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Proměny trestní politiky v České republice

**Zpracovala: Nicolette Kubová
Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Musil,
CSc.**

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nicolette KUBOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0205P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Proměny trestní politiky v České republice**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Trestní právo a trestní politika
3. Formování trestní politiky
4. Proměny trestní politiky v jednotlivých volebních obdobích
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

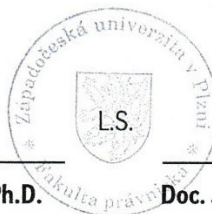
VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, ISBN: 978-80-7400-732-3
GRŮVNA, T., SCHEINOST, M. a ZOUBKOVÁ, I. Kriminologie. 5. akt. vyd. Praha: Wolters Kluwer, ISBN: 80-7598-554-5
KNAPP, V., Teorie práva. Praha: C. H. Beck, ISBN: 80-7179-028-1
KARABEC, Zdeněk a kol., 2008. Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, ISBN 978-80-7338-071-7

Vedoucí diplomové práce: **Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.**
Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 8. srpna 2022

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že svou diplomovou práci *Proměny trestní politiky v České republice* jsem vypracovala samostatně a s použitím dostupné odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a rovněž jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce.“

V Plzni dne 28.3.2023

Nicolette Kubová

Poděkování

Tímto bych chtěla vyjádřit poděkování prof. JUDr. Janu Musilovi CSc. za jeho pomoc a ochotu při vedení mé diplomové práce. Veškeré rady, které mi poskytl byly velmi cenné a pomohly mi při zpracování této práce. Dále bych chtěla vyjádřit vděk své rodině, která mi byla velkou oporou a inspirací v celém dosavadním studiu

Seznam použitých zkratk

FO	fyzická osoba
PO	právnícká osoba
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TČ	trestný čin
ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Trestní právo a trestní politika.....	5
2.1	Vymezení trestního práva a trestní politiky.....	5
2.2	Trestní politika a kriminologie.....	6
2.3	Trestní politika a kriminalita.....	8
2.4	Nástroje trestní politiky.....	9
2.4.1	Nepodmíněný trest odnětí svobody v České republice.....	10
2.4.2	Restorativní justice.....	12
2.4.3	Alternativní tresty.....	13
2.4.4	Privatizace trestního práva.....	16
3	Formování trestní politiky.....	18
3.1	Vývoj trestní politiky v České republice.....	18
3.1.1	Legislativní změny a formování trestní politiky.....	20
3.1.2	Nový trestní zákoník.....	22
3.1.3	Vliv médií na trestní politiku.....	26
3.2	Mezinárodní politika.....	28
3.3	Mezinárodní politika v trestních věcech.....	30
3.3.1	Evropská trestní politika.....	31
3.4	Mezinárodní spolupráce.....	32
4	Proměny trestní politiky v jednotlivých obdobích.....	34
4.1	Politický systém a trestní politika.....	34
4.2	Období let 1948–1989.....	35
4.3	Období let 1990–1992.....	38
4.4	Období let 1993–2000.....	42
4.5	Období let 2000–2005.....	46
4.6	Období 2006–2013.....	50
4.7	Období 2014–2022.....	54

5	Závěr.....	56
---	------------	----

1 Úvod

Trestní politika představuje zásadní součást právního systému v České republice a má klíčový vliv na zajištění bezpečnosti občanů, spravedlnosti a omezování trestné činnosti. Trestní politika se v České republice řídí souborem zákonů, norem a postupů, které upravují způsob stíhání a trestání osob provinivších se proti zákonu. Vzhledem k tomu, že je trestní politika velmi komplexní oblastí je nezbytné ji analyzovat z různých perspektiv.

Téma trestní politiky jakožto téma své diplomové práce, jsem si vybrala z důvodu, že jej vnímám jako velmi důležitou oblast pro společnost, která má významný dopad na život občanů. Trestní politika se totiž týká spousty otázek, ať již v oblasti trestání, prevence či ochrany obětí trestní činnosti nebo spravedlnosti a je pod neustálým vývojem, který závisí a jehož proces se mění v závislosti na politické situaci a společenských potřebách a je tak důležité o této oblasti mít přehled a možnost informovat. Diplomová práce na toto téma mi umožní prozkoumat vývoj trestní politiky v České republice, aktuální problémy a zhodnotit efektivitu jejich řešení. Věřím, že právě toto téma podpoří i můj rozvoj v oblasti kritického myšlení, jelikož se jedná o oblast, v níž se často vedou sporné debaty a kde jsou potřeba kvalitní argumenty a podložené informace, což může být v mém dalším profesním i osobním životě k velkému prospěchu. Celkově mám za to, že téma trestní politiky je důležité pro každého, kdo se chce aktivně zajímat a pohybovat v rámci právního systému, jeho fungování a společnosti jako celku.

Cílem této diplomové práce je poskytnout ucelený pohled na trestní politiku v České republice a analyzovat ji. Práce se zaměří na vývoj trestní politiky v České republice v průběhu času a na skutečnosti, které trestní politiku ovlivňují. Důležitým faktorem také bude hodnocení efektivit trestní politiky, a to jak v oblasti prevence trestné činnosti, tak v oblasti trestání a možnosti alternativních trestů.

V rámci práce budou zkoumány nástroje trestní politiky, jako jsou trestní sankce, trestní řízení a trestní odpovědnost. Kromě toho bude práce věnována i

vlivu mezinárodního práva a evropského práva na trestní politiku v České republice. Práce se také zaměří na kontext jednotlivých období a novelizací, jež se z hlediska trestního práva udály.

Prameny, ze kterých budu čerpat podklady pro svou práci budou literární a to ve formě knih, článků v odborných časopisech a dalších publikacích souvisejících s tématy, kterých se budu dotýkat a to jak české tak i cizojazyčné.

Práce je členěna do 5 hlavních kapitol, kdy první kapitolou je úvod, v němž vymezuji cíle směřování mé diplomové práce včetně motivace, jež mě vedla k vybrání právě tohoto tématu. V kapitole druhé je pak mým záměrem vytyčit vztah trestní politiky a trestního práva, potažmo kriminologie, kriminalistiky a seznámit čtenáře s nástroji trestní politiky a jejich uplatňování v rámci trestního řízení. Třetí kapitola se pak věnuje formování trestní politiky, kdy je snahou, v tomto složitém procesu, přiblížit legislativu a hlavní právní předpisy jež formují trestní politiku v České republice a spolupráci s mezinárodními organizacemi a evropskými institucemi při tomto procesu. Ve čtvrté kapitole se pak čtenář setkává s tématem proměny trestní politiky v jednotlivých časových obdobích v České republice, která prošla výraznými proměnami, kdy se vládnoucí politické strany vždy snažily protlačit své vize a ideje, které se prolínaly právě i do odvětví trestního práva a trestní praxe, ať již se jednalo o období po sametové revoluci, které se vyznačovalo především rozvolňováním trestní politiky a dále také legalizaci dříve zakázaných činností a s tím souvisejících změn v oblasti trestního práva. Následně pak přišlo opětovné zpřísnění, přijetí nového trestního zákoníku a zvýšení minimálních trestů od čehož se pak postupně v průběhu let postupovalo opět k liberalizaci. Pozornost v kapitole tak bude věnována především různým novelizacím, které v návaznosti na aktuální situace probíhaly. Poslední kapitolou je závěr této práce, který představuje konečné shrnutí mé práce, zamyšlení se nad tématem a dosažením vytyčených cílů.

Hlavním cílem této diplomové práce je poskytnout ucelený a kritický pohled na trestní politiku v České republice a zhodnotit její efektivitu a účinnost. Dále je mým cílem zjistit, jaké problémy v průběhu doby byly trestní politikou řešeny a upravovány v návaznosti na politickém vedení země a jaké měly jejich rozhodnutí a postoje význam pro její vývoj.

Po společné konzultaci s panem prof. Musilem, jakožto vedoucím mé diplomové práce, byl změněn název čtvrté kapitoly z původně zamýšlené „Proměny trestní politiky v jednotlivých volebních obdobích“ na „Proměny trestní politiky v jednotlivých obdobích“. Ačkoliv kapitoly obsahově zůstaly nezměněny, jejich přejmenování je takto logičtější. Věřím, že tento krok bude k dobru mé diplomové práce.

2 Trestní právo a trestní politika

2.1 Vymezení trestního práva a trestní politiky

Trestní právo a trestní politika jsou dva úzce spjaté pojmy, které se navzájem ovlivňují a doplňují. Trestní právo je základem trestní politiky a stanovuje, jaké jednání je trestné a jaké tresty za ně mohou být uděleny. Trestní politika se na druhé straně zabývá širšími otázkami trestání trestné činnosti a resocializace trestanců, prevencí trestné činnosti a ochranou oběti trestné činnosti.

Trestní právo je součástí právního řádu a vymezuje skutkové podstaty trestných činů a postupy při jejich řešení. Trestní právo je regulováno zákony a jeho oblasti působnosti jsou dále upřesňovány v dalších právních předpisech. Trestní právo se také v průběhu času mění a vyvíjí se, aby reflektovalo aktuální společenské potřeby a vývoj.

Trestní politika se na rozdíl od trestního práva nezabývá pouze samotnými tresty a postupy trestního řízení, ale zaměřuje se také na širší společenské otázky.¹ Obvykle se vztahuje k celkovému přístupu státu k trestnímu právu a trestnímu soudnictví. Jedná se o soubor zásad, pravidel a postupů, které určují jakým způsobem stát reaguje na porušení trestního práva a jakým způsobem jsou tresty stanoveny a vykonávány.

Jednotliví autoři mohou trestní politiku definovat různě, podle prof. Jana Musila se trestní politikou rozumí „*součást obecné politiky, která formuluje cíle a prostředky společenské kontroly kriminality pomocí trestního práva.*“² Další definici lze spatřovat například u Paula Rocka, který popisuje trestní politiku jako organizovaný proces, při kterém se transformují ideje a představy veřejných

¹ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 6–7

² Musil, J.: *Úloha trestní politiky při reformě trestního práva*. Trestní právo 1998, č. 1. str. 3-5

činitelů i odborníků do praktických opatření realizovaných v systému trestní justice.³

Trestní politika může například zahrnovat prevenci trestné činnosti, zlepšování podmínek věznění a resocializace trestanců, ochranu obětí trestných činů a řešení sociálních a ekonomických problémů, které mohou být příčinou trestné činnosti. Trestní politika se také zaměřuje na sankční systém z hlediska legislativy, což může vést buď k liberalizaci trestů a ochranných opatření, nebo naopak k zpřísnění trestů.⁴

Celkově lze tedy říci, že trestní politika a trestní právo jsou dvě úzce propojené oblasti, které společně tvoří stavební kámen trestního řízení a trestání trestné činnosti. Samotná trestní politika pak směřuje ke kontrole kriminality, s využitím specifických prostředků⁵, zatímco trestní právo jako takové, lze spíše chápat jako soubor norem, pravidel chování a zákonů, které definují, co jsou trestné činy a jaké za ně lze uložit tresty.

2.2 Trestní politika a kriminologie

Kriminologie je disciplína, která vychází ze zkušeností a její poznatky musí být podloženy vědeckými metodami, aby byly objektivní a aby se vyloučily spekulativní hypotézy. Kriminologické teorie musí projít nezávislým empirickým ověřením a být podrobeny kritické diskuzi mezinárodní komunity kriminologů.⁶ Pro zajištění vědecké kvality musí být dodržovány přísné parametry metod, kterými jsou poznatky získávány a ověřovány. Toto může být obtížné, protože tyto poznatky slouží jako základ pro tvorbu strategií, v trestní oblasti,

³ Rock, P.: *The opening stages of criminal justice policy making*. The British Journal of Criminology, Vol.35, č.1/ 1995, str.1-16

⁴ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 11

⁵ Pavel Šámal, Jan Styra: Trestní právo a trestní politika – Česká justice. *Homepage – Česká justice[online]*. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>, kapitola 1.1 *Vymezení trestní politiky*

⁶ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 3

politiků, jakými mohou být například opatření proti hospodářské kriminalitě, bojem s organizovaným zločinem atp.

Ovšem kriminologie jako taková nesmí sloužit pouze jako nástroj pro politiky díky němuž dosahují populárních cílů. V pravdě kriminologie má opačnou povahu, než aby právě sloužila k tomuto účelu a poskytovala levný způsob, jak se zločinu zbavit.⁷ Její náklady jsou náročné jak finančně, tak časově i organizačně a získané poznatky lze zřídka generalizovat, protože jejich význam závisí na konkrétních podmínkách prostředí. To znamená, že trvá řadu let než lze považovat získané poznatky za spolehlivě vědecky prokázané. Trestní politiku lze v tomto ohledu považovat za nejdůležitějšího uživatele výsledků kriminologie.

Ačkoliv definic trestní politiky existuje mnoho pro definici vztahu trestní politiky a kriminologie užijí definici z hlediska hlavních cílů a nástrojů, které trestní politika využívá k dosažení svých cílů, tak jak ji uvádí H. Válková.

„Z hlediska cílů můžeme rozlišovat:

- 1. trestní politiku v užším smyslu, která se snaží regulovat trestní zákonodárství a aplikační praxi jednotlivých článků trestní justice;*
- 2. trestní politiku v širším smyslu, která usiluje o regulaci všech sociálně patologických jevů, včetně kriminality, v rámci konkrétního sociálně-politického systému.*

Z hlediska nástrojů,

- 1. vědeckou trestní politiku, kterou se rozumí zpravidla využívání výsledků kriminologického výzkumu, statistických analýz a dalších vědecky ověřených postupů a procedur;*
- 2. praktickou trestní politiku, kterou se rozumí konkrétní aplikace norem trestního práva.“⁸*

Kriminologie a trestní politika mají rozdílné povahy. Kriminologie poskytuje trestní politice ověřené kriminologické poznatky, aniž by je sama hodnotila. Na druhé straně je trestní politika hodnocena z etického, právně-

⁷ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 9

⁸ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 9-10

politického a ekonomického hlediska a klasifikuje tyto poznatky a doplňuje je tak, aby se řídila politickou strategií. Trestní politika je často účelová a nevědecká, ale pokud tyto rysy převládají, může selhat v dosažení svých cílů, jako je snížení kriminality.

„Vztahem kriminologie a trestní politiky se zabývá i H. Válková, když zdůrazňuje, že objektivní zkoumání aktuálních kriminologických témat by nemělo sloužit krátkodobým populistickým cílům. Trestní politiku pak charakterizuje jako“ kontrolu kriminality založenou na využívání poznatků získaných vědeckými metodami a postupy, zejména kriminologickým výzkumem“, zahrnující i přímé uplatňování trestněprávních a souvisejících norem v praxi, včetně snah o sjednocení této aplikační praxe. Jde při tom i o kontrolu sociálně patologických jevů, které kriminalitu doprovázejí nebo s ní jinak souvisejí.“⁹

Jedním z nejdůležitějších úkolů trestní politiky je inovovat a reformovat trestní právo, což je klíčovým nástrojem pro kontrolu kriminality. To zahrnuje snahy o kriminalizaci určitých sociálně škodlivých jednání, protože společnost postupně přikládá větší význam ochraně určitých oblastí sociálních vztahů, než tomu bylo v minulosti, a některé netrestní prostředky se ukázaly jako nedostačující co do prevence.

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, trestní politika představuje i sankční systém, kdy může mít na svědomí například i zavedení alternativních sankcí za určité tresty, případně snížit či zvýšit hranice pro jednotlivé tresty.

Můžeme tak spatřovat, že obě odvětví se vzájemně ovlivňují a získávají ve své spolupráci důležité podklady pro správné fungování, kdy trestní politika inovuje a reformuje trestní právo pomocí zmírňování či zpříšňování trestních sankcí a kriminologie následně zajišťuje objektivní zhodnocení výsledků trestně-politických rozhodnutí, poskytuje data a informace díky nimž může být tvořená politika efektivní ve vytváření zákonů a politik, které povedou ke snižování míry kriminality a zvýší tak všeobecnou bezpečnost ve společnosti.

2.3 Trestní politika a kriminalita

⁹ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 6

Spětí trestní politiky s kriminalitou, někdy také označováno jako kriminální politikou, lze spatřovat především v tom, že trestí politika se zabývá způsobem, jak se s kriminalitou vypořádat, jak již bylo zmíněno v podkapitole výše. Dopad trestní politiky na kriminalitu je ve způsobu jejího trestání, tedy tím, jaké tresty jsou za trestné činy stanoveny, jaká je jejich sazba či jaké formy alternativního trestání lze užít a tím může výrazně ovlivňovat její míru v dané společnosti.¹⁰

Pokud by trestní politika byla nastavena příliš přísně, mohl by daný systém vést k přílišnému věznění a tím zatížení celého trestního systému, oproti tomu, pokud by byla politika nastavena příliš mírně, tak by mohla vést k nárůstu kriminality, jelikož by pachatelé z případného potrestání nemuseli mít respekt.

Je tedy důležité, aby tresty a jejich sankce byly nastavené správně a docházelo k využívání, jak subsidiarity trestní represe a používání alternativních trestů, tam kde je to účelné, tak i k používání nepodmíněných odsouzení a institutu věznění v odůvodněných případech.

Oproti tomu lze ale spatřovat názor, že ne vždy se trestní politika nechá ovlivnit mírou kriminality, ale naopak se vývoj a směr trestní politiky ubírá spíše směrem, který ji určují politické cíle¹¹ a názory na něž primárně reaguje. Myslím tedy, že nelze spatřovat přímou úměru mezi poklesem kriminality a zmírněním trestní politiky a větší roli hraje rozložení jednotlivých politických směrů a stran.

2.4 Nástroje trestní politiky

Jak již bylo zmiňováno v kapitolách výše, trestní politika obsahuje formu a způsob trestání spáchání trestného činu, čehož dosahuje svými nástroji. Aby byla schopna tohoto účelu dosahovat, je potřeba aby společnost v rámci, které působí, měla nastavené normy, pravidla chování, jejíž respektování a plnění je společností vyžadováno a je na ně dohlíženo i samotným státem, jakožto autoritativní složkou. Takováto pravidla si každá společnost nastavuje sama na základě

¹⁰ Pavel Šámal, Jan Styra: Trestní právo a trestní politika – Česká justice. *Homepage – Česká justice[online]*. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>, kapitola 1.2 *Kvality formování trestní politiky*

¹¹ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 252 - 253

vlastních hodnot a pakliže dojde k porušení těchto pravidel, lze očekávat a vyžadovat nějakou formu potrestání.

Důležitým hlediskem při určování norem i trestů je forma vládnutí, režimu, ve společnosti. Česká společnost byla dlouhodobě ovlivňována komunistickým režimem, který k formě trestu přistupoval jako k nástroji na zastrašení lidu a primárně cílil na vynucování poslušnosti a podřízenosti udělováním exemplárních trestů. Oproti tomu demokratické uspořádání společnosti dává důraz na subsidiaritu trestní represe¹² a účelnost trestu nejen vůči společnosti, ale i vůči osobě pachatele, kterému jsou přiznávána jak práva, tak i povinnosti a trest už tak nemá plnit pouze funkci odstrašující, ale má být i účelný.

Dostáváme se tedy k tomu, že důležitá je spravedlnost a účelnost daného trestu, proto nemůže existovat pouze jeden nástroj pro všechny tresty společný a kromě, pro trestní věci nejtypičtějšího, ukládání nepodmíněného odnětí svobody, tedy věznění, je třeba mít možnost i využít formy alternativní, ať již podmíněné odnětí, tresty zákazu činnosti, odebrání majetku atd. a právě trestní politika nastavená na daném území si určuje jaké porušení primární povinnosti bude řešit daným nástrojem.

2.4.1 Nepodmíněný trest odnětí svobody v České republice

Pro laickou veřejnost je nepodmíněný trest, který je spjat s vězněním, typickou sankcí pro trestní právo, ačkoliv není trestem jediným a jeho užití musí být důkladně zváženo včetně všech dopadů. Cílem trestu je podpořit kontrolu kriminality, ochránit společnost před trestnými činy, odradit pachatele od dalšího páchání trestných činů, vést je k přijetí „správného“ – společensky nezávadného – chování a napravit je. Nicméně trest by měl být vždy jen nástrojem k ochraně společnosti a nesmí překračovat zákonné hranice.

Před rokem 1990 bylo vězeňství v tehdejším Československu na velmi špatné úrovni, zejména díky vládnoucímu totalitnímu režimu, který si liboval ve velmi tvrdých podmínkách vězňů, ponižujícím zacházení, zneužívání pracovních

¹² § 12 TrZ

povinností vězňů a celkového zneužívání vazby a výkonu trestu v prospěch Státní bezpečnosti.¹³

Teprve po revoluci v roce 1989 se začaly věci v oblasti vězeňství měnit k lepšímu a došlo k výraznějšímu zapojení pravidel OSN pro zacházení s vězni, Evropských vězeňských pravidel a Listiny základních práv a svobod a dále byla v roce 1991 vypracována *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*, v níž se objevily cíle reformy a postupy díky nimž mají být naplněny. Měl být vytvořen nový, účinný systém věznictví, který bude s vězni zacházet humánně a dojde k rozšíření sociální péče, dále bylo zdůrazněno, že funkce trestu odnětí svobody má působit jako rehabilitační a vést jedince k nápravě. Důležitým se stalo zajištění bezpečnosti nejen společnosti jako takové, ale i vězňů samotných a vězeňského personálu.

Kromě změn v systému vězeňství docházelo i ke změnám v legislativě, kdy je jistě vhodné uvést zákon ČNR č. 555/1992 Sb., o *Vězeňské službě a justiční stráží ČR*, která staví vězeňskou službu již na demokratických principech, a dále tako zákony č. 169/1999 Sb., o *výkonu trestu odnětí svobody* a zákon č. 293/1993 Sb., o *výkonu vazby*.¹⁴

V současné době je za vězeňství v ČR odpovědná Vězeňská služba ČR, která v průběhu let prošla výraznými změnami a ve spolupráci se správně nastavenou trestní politikou je jejím cílem snížení recidivy u pachatelů trestné činnosti do roku 2025, tak jak je uvedeno v *Koncepci vězeňství do roku 2025*, která momentálně určuje směr, kterým se má vývoj ve vězeňství v následujících letech ubírat a jejímž hlavním cílem je *vytvořit dobře fungující, efektivní, mezinárodní standardy dodržující vězeňství propojené s prevencí kriminality, postpenitenciární péčí, sociální sférou a vzdělávacím systémem a směřující k reintegraci pachatelů trestné činnosti do společnosti. Plnit úkol nápravy odsouzených osob na základě individuálních postupů za účelem předcházení recidivě kriminálního chování a izolace opakovaně recidivujících pachatelů*

¹³ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 15

¹⁴ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 16

*nejzávažnější násilné trestné činnosti do společnosti s cílem zajistit bezpečí občanů.*¹⁵

2.4.2 Restorativní justice

Princip restorativní justice vychází z výsledů výzkumů, které poukázaly na důležitost zadostiučinění pro oběti trestných činů a to ne z hlediska msty, ale naopak cestou nějakého neformálního morálního či materiálního.¹⁶ Jde tedy o nějaký způsob pohledu na trestní spravedlnost, která má počátky již v 80. letech 20. století v USA odkud se pak šířila dál do Evropy, kde následně došlo k jejímu definování ve smyslu, že *restorativní justici jako proces, ve kterém oběť, pachatel a/nebo jakýkoliv další jedinec nebo člen komunity dotčený zločinem aktivně participuje na společném řešení jeho důsledků.*¹⁷ Vzhledem ke způsobu nazírání na zadostiučinění poskytnuté oběti lze tento cíl spatřovat v alternativních trestech pro pachatele.

Restorativní justice by měla vycházet z principů, že zločin nemá být primárně posuzován jako porušení společenského pořádku, ale má být chápán jako hrozba společnosti a její reakcí má být snížení škody. Dále také stojí na principu, který se vymezuje proti ukládání přísnějších trestů a považuje to za kontraproduktivní, zejména co se mládeže týče, a naopak poukazuje na to, že pachatel se má aktivně podílet na náhradě způsobené škody, zatímco mu jsou zachována veškerá jeho občanská práva, což vychází především z dalšího principu, který uvádí, že důležitý není trestní postih, ale možnost odčinit následky trestné činnosti. Státní orgány se pak mají zapojit pouze tehdy jestliže způsob

¹⁵ Koncepce vězeňství do roku 2025. Ministerstvo spravedlnosti ČR, <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>, str. 3

¹⁶ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 185

¹⁷ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 186

vyjednávání mezi pachatelem a obětí nevede k úspěchu či je trestný čin takové závažnosti, že je klasický trestní proces v takovém případě nezbytný.¹⁸

V České republice můžeme zaznamenat princip uplatňování restorativní justice skrze různé instituty jak hmotného, tak i procesního práva, kdy například v právu procesním můžeme uvést za příklad podmíněné zastavení trestního stíhání. Důležitou roli, kterou je třeba neopominout, pak nalezneme v zákoně č. 257/2000 Sb., který upravuje činnost Probační a mediační služby. Nový trestní zákoník pak dále zavádí nové instituty restorativní justice, a především se více zaměřuje právě na již zmiňované alternativní tresty.¹⁹

2.4.3 Alternativní tresty

Alternativní trestní sankci lze definovat jako sankci takovou jejímž prostřednictvím není uložen trest odnětí svobody a ukládá se pachateli, který by byl jinak odsouzen k trestu vězňením. Jeho základem je důvěra v dosažení nápravy i mírnějším způsobem.

Kromě eliminování nežádoucího pobytu ve věznicích mají alternativní tresty pozitivní dopad i v ekonomické sféře, jelikož jejich výkon je levnější a zároveň poskytují větší záruku na splnění kompenzační povinnosti pachatele vůči oběti.

Důležité pro alternativní tresty je členění na zločiny a přečiny²⁰, jelikož především u přečinů dochází k uplatňování těchto trestů, zatímco u zločinů se ve valné většině setrvává u klasického trestního řízení.

Mezi tresty, které neobsahují prvek odnětí svobody řadíme například trest obecně prospěšných prací, který se zavedl na základě zákona č. 152/1995 Sb. a rychle nabyl na oblibě u soudců, kteří jej začali hojně využívat a

¹⁸ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8. str. 8-9

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ § 14 TrZ

dlouhou dobu byl nejvyužívanějším ze všech.²¹ Zavedení tohoto institutu do českého trestního práva bylo klíčovým krokem k posunu jeho modernizace a hledání nových, alternativních, způsobů řešení trestních věcí. Jeho využití je obzvláště vhodné pro projevy méně závažné trestné činnosti, jako například výtržnictví či méně závažná majetková trestná činnost.

Tento trest spočívá v tom, že pachatel musí odčinit své chování prací pro obecný prospěch, a to bez nároku na odměnu. Trest má dopad nejen na pachatelův volný čas, ale slouží i jako výchovný prostředek, to vše za možnosti udržení zachování pozitivních sociálních vazeb.²²

Jako dalším z řady alternativních trestů si dovoluji uvést peněžitý trest, který představuje jakýsi trest krátkodobý, tedy že jeho splnění je zpravidla podmíněno kratší dobou trvání a je méně časově náročné než třeba předchozí uvedený a lze jej uložit jak v případě majetkových trestných činů, tak i v případech, které s majetkovou činností nesouvisejí.

Peněžitý trest má za úkol zabavit majetkový prospěch, který byl buď předmětem majetkové trestné činnosti či v případech, kdy nebyl hlavním cílem spáchání trestné činnosti majetkový prospěch může být použit jako prostředek k zamezení dalšího jejího páčání.

Je důležité zmínit, že peněžitý trest nepostihuje pouze pachatele samotného, ale i jeho okolí vůči němuž má pachatel závazky, a proto je nutné zvážit jeho majetkové poměry a dle nich následně uložit částku ke splnění.²³

Ačkoliv typickým místem pro ztrátu svobody pohybu je zpravidla označována věznice, existuje, relativně nově, v českém trestním právu i možnost trestu domácího vězení. Ten je v našem právním řádu zakotven od 1.1.2010. Důvodem jeho zavedení je především možnost ulevit věznicím a také pozitivně ovlivnit resocializaci pachatelů.²⁴ Tímto způsobem je umožněno postihnout pachatele, zatímco on sám může žít v prostředí které zná, s rodinou a udržet své

²¹ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 190

²² PŘESLIČKOVÁ, Hana, Radek GAJDOŠ a Miroslav KRUTINA. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice: informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení*. Praha: Český helsinský výbor, 2003. ISBN 80-86436-14-4. str. 10

²³ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 191

²⁴ KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* [online]. změněno 13. srpna 2009 [cit. 27. 03 2023]. Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf>

pracovní návyky, i přes to ale tento způsob alternativního trestu patří k těm více omezujícím a kontrolujícím, a to i co do omezení osob, které s odsouzeným sdílejí prostory.

Do řady trestů, které je možné alternativně uložit patří i zákaz vstupu na kulturní, sportovní a jiné společenské akce, kdy je cílem trestu zasáhnout především oblast, ve které k trestné činnosti došlo – tedy zpravidla sportovní, kulturní a jiná společenská akce, jak již název napovídá. V souvislosti s uložením zákazu platí pro odsouzeného i nutnost spolupráce s probačním úředníkem.²⁵

Posledním uvedeným bude uložení podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dozorem, kdy se jedná o formu odnětí svobody²⁶, k níž je pachatel pravomocně odsouzen, ovšem výkon trestu je odložen a následně může být i prominut, jestliže odsouzený splní určité dané podmínky.²⁷

Takovýto trest může být uložen soudem pouze u trestu, který nepřevyšuje odnětí svobody delší než 3 roky a pokud lze vzhledem k osobě pachatele a s ohledem na jeho dosavadní život a prostředí ve kterém žije, pracuje, a okolnostem případu důvodně usuzovat, že k tomu, aby pachatel dále vedl řádný život není třeba výkonu odnětí svobody.²⁸

2.4.4 Privatizace trestního práva

V souvislosti s vývojem trestního práva a celkovou modernizací právního systému lze i v tomto odvětví spatřovat pojem „privatizace“. Tento pojem je možno zjednodušeně definovat jako přechod věcí, služeb atp., které jsou originálně v majetku státu do majetku soukromého. Pro účel této práce se tedy jedná o proces přechodu, při kterém jsou některé pravomoci a odpovědnosti týkající se trestního práva přeneseny z veřejného sektoru – tedy státu a jeho

²⁵ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 196

²⁶ § 52 odst. 2 TrZ

²⁷ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str.190.

²⁸ § 81 odst. 1 TrZ

orgánů – na soukromé subjekty, jakými jsou například jednotlivci či organizované společnosti.

Existuje také několik druhů, kterými je možno privatizovat trestní právo, zejména se jedná o tyto tři druhy:

1. Přenesení některých funkcí v rámci trestního řízení na soukromé subjekty
2. Privatizace soudů
3. Privatizace vymáhání trestů

V prvním případě lze jako příklad uvést soukromé věznice. Ačkoliv tento fenomén už v určitých zemích funguje, stále se jedná o velice diskutované téma, které má jak spousty odpůrců, tak i podporovatelů. Hlavními důvody, které vedly k privatizaci vězeňství ve státech jako je Kanada, Austrálie či USA je především problém s velkým počtem vězňů, který se neustále rychle zvyšuje a dochází tak k přeplněnosti věznic.²⁹

Pokud bychom se bavili o možnosti privatizace v České republice, tak ta trend výše zmíněných zemí nenásleduje, a naopak počet vězňů v průběhu let klesá, avšak i přes klesající tendenci jsou věznice naplněné³⁰. Z tohoto lze jasně dovodit, že kapacita stávajících zařízení nestačí a takováto situace by mohla být předpokladem k přechodu k soukromým subjektům, které by zajistily výstavby nových věznic a zároveň by mohly i ulevit ekonomice státu díky přechodu nákladů.

Názory na privatizaci trestního práva jsou rozdílné. Někteří lidé se obávají, že by to mohlo vést k narušení zásad právního státu, zvýšení korupce a ztrátě kontroly nad trestním řízením a tím tedy narušení jak dodržování lidských práv, tak i k spravedlnosti jako takové, protože zájmy soukromých subjektů nemusí být pouze v ochraně zákona a společnosti, ale především také vlastního výdělků. Názor lze také podpořit tím, že trestní právo je základním prvkem státu a privatizace by v této oblasti mohla ohrozit fungování a rovnováhu moci mezi občany a vládou. Na druhé straně se ale setkáváme i s těmi, kteří jsou zastánci názoru, že privatizace by naopak vedla k efektivnějšímu, a především

²⁹ HARDING Richard. *Private Prisons – Crime and Justice* 28. 2001, IBSN 0-226-8086-2 str. 269

³⁰ 2021 | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 31.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/2021>

ekonomičtějšímu řešení v oblasti trestních věcí, zároveň také panuje názor, že soukromé subjekty mohou poskytnout specifické znalosti, zdroje.

Otázka, zda je privatizace přínosem či naopak hrozbou pro společnost je jistě velmi kontroverzní, rozporuplné téma a je důležité zvážit všechny výhody i nevýhody společně s věcmi jež má trestní právo chránit a respektovat.

3 Formování trestní politiky

3.1 Vývoj trestní politiky v České republice

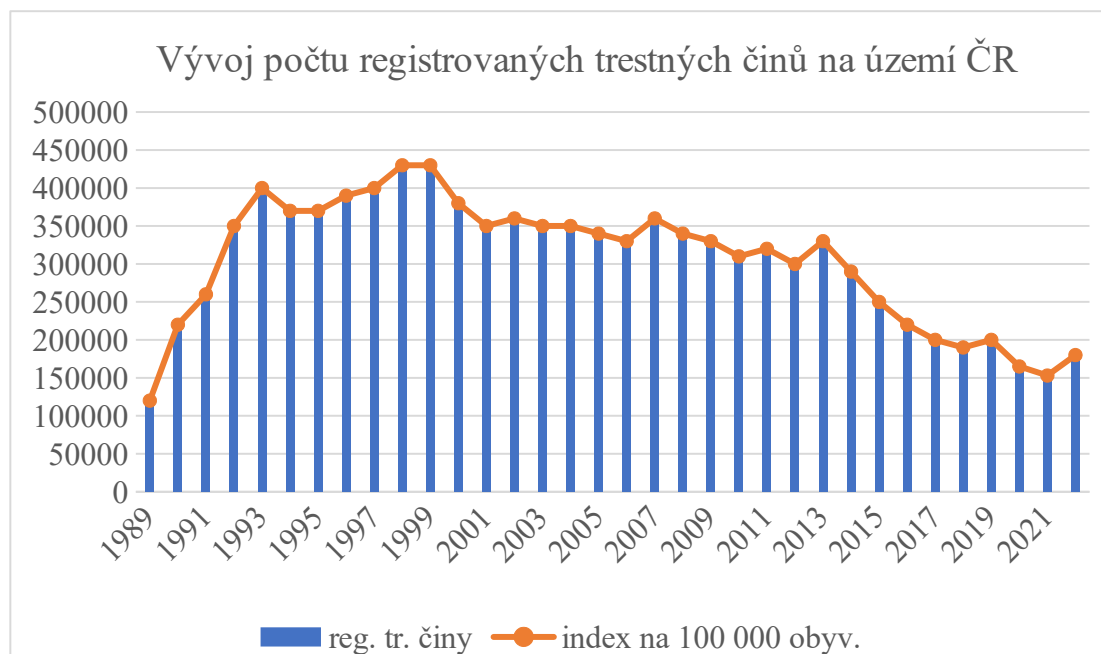
Česká republika prošla v souvislosti vývoje trestní politiky mnoha změnami, které byly zaznamenány zejména v souvislosti změn režimů – tedy přechod od totalitního k demokratickému, jež se udál v 90. letech 20. století.

V průběhu 90. let došlo ke zvýšení úrovně kriminality v ČR a zároveň také poklesem objasněnosti, což bylo důvodem pro posílení trestní politiky především v oblasti boje proti kriminalitě. Tato potřeba se projevila ve zpřísnění trestů pro některé trestné činy a také v zavedení nových trestných činů, jakým je například terorismus.³¹

Po roce 1989 byly v České republice zavedeny velmi zásadní reformy v oblasti trestního práva a trestního řízení, které měly především za cíl zaručit dodržování lidských práv, které byly v souvislosti s totalitním režimem značně upozaděny, a zlepšení efektivity trestního soudnictví. Došlo také k nahrazení původního trestního zákona z roku 1961, kdy v roce 1993 byl pak také zaveden nový trestní řád.³² V souvislosti s těmito změnami došlo k oživení českého trestního práva a zavedení nových prvků mezi něž se řadí například možnost odpuštění trestu, trestní odpovědnost právnických osob nebo možnost podmíněčného propuštění.

³¹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str.156–157

³² KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 92

Zdroj dat: *Statistické přehledy kriminality za jednotlivé roky, Police ČR* <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> (2008 - 2022), *Statistické přehledy vybrané trestné činnosti, Policejní prezidium* (1989 – 2007)

Z grafu lze celkově říci, že registrovaná kriminalita se v první polovině 21. století oproti létům 90. snižuje, což je ale způsobeno i zvýšením výše škody jako zákonného znaku u některých trestných činů.³³

V případě aktuální situace v roce 2022 zjistíme, že bylo registrováno 181 991 trestných činů, což je nárůstem oproti roku 2021 o 28 758 případů. Objasněnost v minulém roce dosáhla 52,2 % a největší nárůst trestných činů byl v oblasti majetkové kriminality, která vzrostla dokonce o 29,2 %. Pravděpodobným důvodem nárůstu je rozvolnění po pandemickém období, kdy společně s uvolněním restrikcí došlo k výraznějšímu pohybu osob, znovuotevřením obchodů a celkovému rozvolnění společnosti. V případě krajů, kde dochází k největšímu nárůstu kriminality se jedná o Prahu a Moravskoslezský kraj, největší meziroční nárůst ovšem nastal v kraji Karlovarském.³⁴

³³ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 158

³⁴ Vývoj registrované kriminality v roce 2022 – Policie České republiky. *Úvodní strana – Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx>

V posledních letech také dochází k diskuzím o dalších změnách v oblasti trestní politiky České republiky, a to například v změně postupu o trestní drogových deliktů, změně v pravidlech pro udělování podmíněčného propuštění nebo v zavedení systému dohody mezi obžalovaným a státní zástupcem o vice a trestu.

Celkově lze tedy říci, že vývoj trestní politiky je v České republice ovlivňován především změnami v kriminalitě a s tím spojenou potřebou reagovat na nové výzvy, jako například boj proti terorismu. Všechny tyto změny je ovšem třeba provádět tak, aby dbaly na základní zásady právního státu a lidských práv.

3.1.1 Legislativní změny a formování trestní politiky

Jak již bylo zmíněno v kapitole předchozí, směr, kterým se trestní politika státu ubírá významným způsobem ovlivňuje vládnoucí politická strana, potažmo režim vládnutí. Trestní politika jako taková je nedílnou součástí volebních programů jednotlivých politických stran, jelikož právě kriminalita z ní vyplývající ovlivňuje celou společnost, a proto se politici snaží pružně reagovat na tyto společenské potřeby formou legislativních návrhů na změny.

Co se týče jejího samotného vytváření, formování, jedná se o složitý proces, který zahrnuje neustálé hledání a zkoušení ať již nových či osvědčených způsobů boje proti kriminalitě, kdy je nutné nalézat příčinné souvislosti k ní vedoucí.

Trestní právo zaznamenalo velký vývoj a spoustu novelizací ve svých kodexech a velké procento z nich souviselo s rychle se měnící situací i mimo jeho oblast jako takovou. Změny, které byly dělány právě v návaznosti i na jiné, než přímo trestní potřeby se nazývají nepřímými a při jejich tvorbě se často lze setkat s přidáním nových skutkových podstat trestných činů, které chrání vztahy v dané oblasti se vyskytující. Dále také takovéto úpravy zahrnují i změny v definicích společně upřesňováním pojmů souvisejících s oblastní trestního práva. Jako příklad takovýchto lze uvést například zákony ohledně zákazů chemických zbraní, ochrany práv duševního vlastnictví, autorského zákona atp. U těchto změn se z převážné většiny dá hovořit o tom, že šlo o návrhy vládní, které

měli oproti poslaneckým značnou převahu. Nicméně i z poslanecké legislativní iniciativy zastávají svou část v případě formování a hodí se uvést některé oblasti jichž se v minulosti týkaly. Jedná se např. o institut nutné obrany, změnu hranic trestních sazeb, pytláctví, ale objevil se i výjimečný návrh na zavedení trestu smrti a jeho začlenění do hierarchie trestních sankcí.³⁵

K poslaneckým legislativním návrhům lze v závěru říci, že je možné vidět u nich snahu o řešení témat atraktivních, které zajímají širokou veřejnost, a to zejména díky možnosti právě tuto obecnou společnost strhnout pro svůj záměr ve zvýšení popularity, a tak i přestože jsou vedeny tyto návrhy ve snaze nalézt řešení na palčivé problémy v oblasti trestní politiky státu, slouží zčásti také i jako prostředek pro boj mezi politickými stranami o moc. Právě tato soutěž mezi jednotlivými stranami může mít velmi negativní dopad, jelikož se mnohdy stává, že politická strana, jež se stane vítězem voleb se ve snaze „zalíbení“ občanům snaží přijít s novým řešením problému a úplně opustí již řešení, která jsou celkově připravena z důvodu změny politického vedení.

Dalším způsobem, kterým dochází k provádění legislativních změn, a tím pádem i k formování trestní politiky, jsou „*legislativní návrhy*“ jimiž je prováděna snaha o změnu trestního právního systému tak aby bylo dosaženo nejlepšího možného řešení právě především v oblasti práva trestního.

Důležitým úkolem po roce 1989 v oblasti trestního práva byla také byla reforma trestního práva hmotného i procesního³⁶, ovšem k té dlouhodobě nedocházelo a oba kodexy byly pouze novelizovány. Významná změna přišla v roce 2009, kdy došlo k návrhu nového trestního zákoníku. Ten byl následně přijat a vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 40/2009 Sb. a zavedl tak novou kategorizaci trestných činů. Nový trestní zákoník nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a zakončil tak dlouhodobý proces rekonstrukce trestního práva hmotného.

V rámci formování hrají velmi důležitou roli orgány činné v trestním řízení, tedy ty, jimiž se provádí trestní politika v praxi. Je téměř nezbytné, aby tyto orgány poskytovaly své zkušenosti a poznatky a ty byly

³⁵ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 93–99

³⁶ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7. str. 92

následně využity právě v rámci tvorby trestní politiky. Jedním ze způsobů, které jsou vhodné k dosažení tohoto záměru, lze uvést Zprávu o činnosti státního zastupitelství. Tento dokument je každoročně vypracováván Nejvyšším státním zástupcem, který ji prostřednictvím ministra spravedlnosti předkládá vládě. Tento dokument poskytuje cenné poznatky do oblasti trestní justice a přispívá k utváření trestní politiky.³⁷

Tyto zprávy lze nalézt na webových stránkách Nejvyššího státního zastupitelstva, kde se v digitalizované podobě nacházejí od roku 2006 včetně. Ke zpracování Zpráv o činnosti ovšem docházelo již od roku 1994, kdy také došlo k účinnosti zákona o státním zastupitelství.

Vliv na formu a směřování trestní politiky nemají ale pouze státní orgány, ale můžeme mezi nimi spatřovat i vliv orgánů nevládních jakými jsou nevládní organizace, které směřují k rozvoji obecně prospěšných hodnot.³⁸ Může se jednat o občanská sdružení, občanské společnosti či podobné skupiny jejichž zájmem je rozvoj demokratických principů a ochrana lidských práv a svobod. Ačkoliv se na první pohled nemusí zdát jejich přínos pro trestní politiku jasný, mají v tomto procesu velmi důležitou funkci, jelikož jsou jakýmsi „hlasem lidu“, který právě propojuje přání a potřeby občanů s vládními organizacemi. Jejich potřebnost a důležitost je tedy pro směřování trestní politiky nevyvratitelná.

3.1.2 Nový trestní zákoník

Jak již bylo zmíněno v kapitole výše, usilovná péče, která byla vkládána do rekodifikace hmotného trestního práva, byla završena v roce 2009, kdy byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod číslem 40./2009 Sb., trestní zákoník, který přišel s řadou změn oproti předcházejícímu zákoníkům, který byl sice mnohokrát novelizován, ale i přesto se v něm stále daly sledovat znaky předchozího režimu.

³⁷ Zprávy o činnosti | Činnost | Nejvyšší státní zastupitelství – Soustava státního zastupitelství ČR *Soustava státního zastupitelství* [online]. Copyright © 2023 Nejvyšší státní zastupitelství [cit. 20.03.2023]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.

³⁸ Ochrana & Bezpečnost – 2014-2015, ročník III., č. 3 (podzim), ISSN 1805-5656 Mgr. Veronika Plecháčková, Nevládní organizace v České republice: Příklady dobré a špatné praxe (2014-2015_C_08), str. 4

Nový trestní zákoník nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a postavil do popředí zájmu ochranu člověka.

Změny, jichž v nové podobě doznal jsou opravdu značné. Jednou z nejvíce kontroverzní změn, která vyvolala spoustu diskusí, se stala snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z patnácti let na čtrnáct. Tento návrh vyvolal odborné debaty, jak již při přípravě nového zákoníku, tak i po jeho přijetí, když se ve znění zákona opravdu objevil. Cíl, který byl touto změnou spatřován, tkví v usnadnění postihů mladistvých. Tuto změnu kritizovalo velké množství odborníků ze stran lékařů, pedagogů či psychologů, kteří upozorňovali na možné negativní dopady. Poslanecká sněmovna nakonec po množství odpůrců nové věkové hranice schválila novelu, která trestní odpovědnost vrátila zpět na původní hranici patnácti let.

V novém trestním zákoníku bylo nahrazeno materiální pojetí trestného činu formálním pojetím trestného činu. Tento nový pohled na trestný čin znamená, že zásada subsidiarity trestní represe se stává materiálním prvkem formální definice trestního činu. To znamená, že stát by měl používat prostředky trestního práva pouze tehdy, kdy jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou účinné. Trestný čin musí splňovat oba pojmy definující trestný čin, a to tedy jak znaky uvedené v zákoně, tedy znak formální, tak nebezpečnost pro společnost, tedy znak materiální.³⁹

Nový trestní zákoník definuje trestný čin jako protiprávní jednání, které je označeno jako trestné a splňuje kritéria stanovená v zákoně. Záměrem zákonodárce bylo v tomto případě vymezit jednotlivé skutkové podstaty trestných činů a oprostít se tak od nekonkrétních ideologických pojmů. Formální pojetí trestného činu vychází z principu zákonnosti a poskytuje tím pádem občanům větší právní jistotu.

Podle ustanovení trestního zákoníku lze trestní odpovědnost a trestněprávní důsledky aplikovat pouze v případech, které jsou společensky škodlivé a nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů.

³⁹ MKA Nosko: Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva). *MKA Nosko, advokátní kancelář* [online]. Copyright © Mašek, Kočí, Aujezdský 2003 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mka-nosko.cz/posts/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava/>

Nový trestní zákoník tedy zohledňuje společenskou škodlivost činu, avšak kritéria pro její určení chybí.

Dále také došlo k nahrazení předcházejícího jednotného pojetí trestného činu. Nový trestní zákoník zavedl takzvanou bipartici trestných činů a tím je tedy rozdělil na přečiny a zločiny, trestné činy spáchané mladistvými ponechal dle původní úpravy pod pojmem „*provinění*“. Přečiny definoval jako nedbalostí a úmyslné trestné činy pro něž zákon stanoví horní sazbu odnětí svobody do pěti let, zločiny jsou pak všechny trestné činy s horní hranici odnětí svobody nad pět let, a to včetně zvláště závažných zločinů pro něž je stanovena horní sazba minimálně v trvání deseti let. Tato změna měla zajistit především rozdělení trestních sankcí.

Institutem, který zůstal zachován i v nové úpravě je zavinění jakožto předpoklad pro subjektivní trestní odpovědnost. Rozlišení je mezi úmyslným a nedbalostním a pokud zákon nestanoví jinak, je ke spáchání trestného činu zavinění úmyslné. Trestný čin se tedy považuje za úmyslně spáchaný, pokud pachatel chtěl způsobit škodu nebo ohrozit zájem chráněný zákonem nebo věděl, že svým chováním tento zájem může poškodit nebo ohrozit a byl s tím srozuměn. Pokud by se jednalo o trestný čin z nedbalosti, pak by pachatel sice věděl, že zájem chráněný zákonem může svým jednáním poškodit nebo ohrozit, ale spoléhal bez přiměřených důvodů na to, že takováto situace nenastane. Případně se může jednat i o situaci, kdy o protiprávnosti svého jednání pachatel nevěděl, ale vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům o tom vědět mohl a měl. Sledujeme zde tedy určitou volní složku, která právě odlišuje úmysl od nedbalosti a je důležité v tomto kontextu rozumět pojmu srozumění, což právě nová úprava vyřešila zavedením legální definice tohoto pojmu společně s hrubou nedbalostí.

Trestní zákoník byl také nově upraven tak, aby lépe definoval pojmy „*skutkový omyl*“ a „*právní omyl*“. Skutkovým omyl v nové úpravě zahrnuje jak pozitivní, tak negativní formu, která může vylučovat trestní odpovědnost, a to v případě, že takovýto čin je spáchán neúmyslně – „*kdo při spáchání trestného činu neví, že jeho čin je protiprávní, nejedná zaviněně, nemohl-li se omylu vyvarovat*“. Právní omyl může trestní odpovědnost taktéž snížit či vyloučit, pokud pachatel nevěděl, že jeho čin je protiprávní a nemohl se tak omylu vyhnout.⁴⁰

40

• MKA Nosko: Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva). *MKA Nosko, advokátní kancelář* [online]. Copyright © Mašek, Kočí, Aujezdský 2003 [cit.

Dle původní právní úpravy byl pachatel trestného činu definován jako osoba, která tento trestný čin spáchala sama. Nový trestní zákoník ovšem přišel s definicí, kdy pachatelem trestného činu se rozumí osoba, která splnila znaky skutkové podstaty trestného činu, jeho pokusu nebo přípravy, pokud je toto jednání trestné. Tento pojem zahrnuje i tzv. nepřímého pachatele, tedy osobu, která trestný čin nespáchala sama, ale použila ke spáchání trestného činu jinou osobu, která nebyla způsobilá k trestnému jednání například z důvodu nízkého věku, krajní nouze nebo díky jiným okolnostem vylučujícím protiprávnost.

Trestní zákoník také dále upřesnil pojmy „*nepříčetnost*“ a „*zmenšená příčetnost*“, kdy první z pojmů znamená, že osoba trpí či trpěla duševní poruchou již v době spáchání trestního činu a díky tomu nemohla rozpoznat protiprávnost svého jednání a nebyla schopna své jednání ovládat. Taková osoba pak není trestně odpovědná. Pokud osoba trpí zmenšenou příčetností, jedná se o situaci, v níž trpí duševní poruchou, která podstatně snižuje její schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo ho ovládat. Jedná se tedy o osobu se zmenšenou mírou příčetnosti a v takovém případě sice je trestně odpovědná, ale k jejímu stavu se při určování výměry trestu přihlíží a může jí být tak uložen trest mírnější.

Rozšířeny byly také okolnosti vylučující protiprávnost, tedy důvodů, které mohou vést k vyloučení protiprávnosti činu a způsobit tak, že i když čin naplňuje prvky trestného činu, skutková podstata zůstane nenaplněna. Mezi instituty, které protiprávnost vylučují se řadí nutná obrana, krajní nouze a oprávněné použití zbraně, které znal již starý trestní zákoník. S příchodem nového došlo k zavedení institutů dalších, a to svolení poškozeného a přípustné riziko.

Oblastí, v níž přichází velké množství změn, je zvláštní část trestního zákoníku a společně s ní změny trestních sankcí u kterých došlo k zpřísnění, a to u trestných činů proti životu a zdraví, trestných činů proti lidské důstojnosti a svobodě.

Nový trestní zákoník také přidal některé nové trestné činy, či upravil jejich skutkové podstaty tak, aby lépe odpovídaly praxi i potřebám společnosti. Například v oblasti hospodářských trestných činů a některých

13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mka-nosko.cz/posts/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava/>

nedbalostních trestných činů byly jejich skutkové podstaty zpřísněny. V oblasti života byly nově upraveny skutkové podstaty trestného činu zabití, nebezpečného vyhrožování a nebezpečného pronásledování. Mezi nové skutkové podstaty zařadil např. neoprávněné odebrání tkání a orgánů, protiprávní transplantace, neoprávněný přístup k počítačovému systému či porušení tajemství dokumentů, které jsou uchovávány v soukromí. Dále došlo k úpravě skutkových podstat u trestného činu útoku proti lidskosti a prostituci ohrožující mravní vývoj dětí.

Jak již bylo zmíněno výše, došlo také ke zvýšení hranic sazeb trestu, a to u obecné horní hranice trestu odnětí svobody z 15 let na 20 let a v případě výjimečného trestu, trest odnětí svobody od 20 do 30 let, hranice trestní sazby pro podmíněčné odložení výkonu trestu odnětí svobody se ze dvou let posunul na tři roky. Zpřísnil se institut recidivy a byl nově zaveden trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na společenské akce, tím došlo k posílení institutu alternativních trestů. Objevil se také nový druh ochranného opatření v podobě zabezpečovací detence a ochrannému léčení byla dána maximální doba trvání dva roky s možností prodloužení soudem až o další dvě léta.⁴¹

Uvedené změny jsou ty nejvýraznější a nejvýznamnější v souvislosti se zavedením zákona č. 40/2009 Sb., nicméně i on byl po vyhlášení své platnosti a účinnosti mnohokrát novelizován a doznal dalších změn, ale i přesto ho lze považovat za jakýsi milník dosažení rekodifikace trestního práva.

3.1.3 Vliv médií na trestní politiku

V dnešním světě, kdy je přístup ke všem druhům informací relativně snadný a dostává se nám jich přes velké množství komunikačních kanálů, jsou to massmédiá, která mohou mít značný vliv na trestní politiku ve společnosti. Informace, které média poskytují o trestných činech a trestním řízení, mohou ovlivnit vnímání veřejnosti a mohou mít dopad na politiku a rozhodování společnosti. Takto velký vliv mají také proto, že především přes ně jsme schopni se s kriminalitou setkat. Většina občanů tedy v otázkách kriminality nevychází ze

⁴¹ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

svých reálných zkušeností, kdy se stala obětí nějakého trestného činu, ale pouze ze zprostředkovaných informací, které se k ní donesly, a právě ty jsou schopny ovlivnit její nazírání na dané téma.

Média mohou ovlivnit trestní politiku například tím, že přinášejí případy trestných činů do veřejného povědomí a diskutují o nich. Tyto případy mohou vést k požadavkům na tvrdší tresty nebo na změny v trestním právu.

Také mohou vytvářet obraz určité skupiny lidí jako zločinců nebo naopak jako obětí trestné činnosti, což může vést k určitým stigmatům ze strany veřejnosti, kdy i přes to že kolikrát se jedná o dosazování určitého typu zločinců v rámci smyšlených pořadů, jsou i takovéto skutečnosti schopny ovlivňovat smýšlení občanů o trestné činnosti. Nezřídka mohou ovlivnit i průběh trestního řízení tím, jakým způsobem o něm informují. Pokud média prezentují podezřelého jako viníka ještě před soudním procesem, může to mít dopad na průběh procesu. Ne vždy tak média prezentují případy tak, jak skutečně jsou, ale mohou si skutečnosti přikrášlit a podat veřejnosti obraz již značně zkreslený. Dalším problémem také je že veřejnost není informována o všech trestných činech, ale pouze o určitém výběru, který si určí redaktoři za zajímavý a dostačující, tak aby právě jejich kanál byl tím nejsledovanějším a nejžádanějším.⁴² Na druhé straně mohou média na veřejnost přinést informace, které jsou důležité pro řádné vyšetření trestné činnosti a mohou dopomoci k objasnění případů.

Zobrazování kriminality v médiích je velkým trendem, neboť takovéto zprávy rychle přitáhnou širokou veřejnost a nemusí se jednat čistě o reálný zločin, novodobé historii roste i zájem o sledování smyšlených příběhů z kriminálního prostředí, což poukazuje na velkou atraktivnost tohoto tématu. Velkým hráčem na poli masmédií jsou v posledních letech i sociální sítě, kde mezi sebou můžou komunikovat ve velké rychlosti a nepřetržitosti, uživatelé téměř z celého světa, a proto je přenos informací skoro okamžitý. Z hlediska ovlivňování veřejného mínění na poli kriminality a trestní politiky se může jednat o velký problém, jelikož většina informací působících na těchto sítích nejsou ověřené a často se jedná o nepotvrzené hoaxy, či fake news, které ale mohou významně ovlivnit, a ovlivňují smýšlení ve společnosti a nezřídka kdy se díky

⁴² ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4. str. 43–47

těmto nepotvrzeným zprávám strhnou protesty ze stran občanů, kteří se bojí o svou bezpečnost.⁴³

Celkově lze říci, že média mají významný vliv na trestní politiku ve společnosti a je velice důležité, aby média poskytovaly informace vždy pravdivě, objektivně a neztěžovala průběh procesů. Stejně tak je nutné, aby se bezpečnostní složky zabývaly více šířením fake news a průchod takovýchto zpráv, co nejrychleji blokovaly a poskytovaly společnosti správné informace.

3.2 Mezinárodní politika

Mezinárodní politika je oblast, která se zabývá vztahy mezi státy a dalšími mezinárodními aktéry, jako jsou mezinárodní organizace, korporace, nevládní organizace, nebo jednotlivci. Mezinárodní politika zahrnuje diplomatické vztahy, ekonomické vztahy, spolupráci a konflikty mezi státy, bezpečnostní otázky, lidská práva, globální environmentální otázky a mnoho dalších témat.

Jak je již zmíněno, zahrnuje mnoho oblastí a to včetně:

1. Mezinárodní bezpečnosti – tato oblast se týká obrany států proti vnějšímu nebezpečí a řešení konfliktů mezi státy
2. Hospodářské vztahy – mezinárodní obchod, měnové a finanční vztahy, mezinárodní investice a hospodářské spolupráce
3. Mezinárodní právo – právní vztahy mezi státy a mezinárodními organizacemi včetně mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního trestního práva
4. Mezinárodní environmentální politika – řešení globálních environmentálních problémů. jako je změna klimatu, ochrana biodiverzity, ochrana mořského prostředí a další
5. Mezinárodní lidská práva – podpora lidských práv a řešení porušování lidských práv ve světě

⁴³ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 234 - 247

6. Mezinárodní humanitární pomoc – poskytování humanitární pomoci při přírodních katastrofách a válkách
7. Mezinárodní kultura a vzdělání – podpora kulturní výměny a spolupráce mezi státy
8. Mezinárodní migrace a uprchlictví – řešení problémů souvisejících s migračními toky a uprchlictvím

Cílem mezinárodní politiky je zajistit mír, stabilitu a prosperitu mezi státy a mezinárodními aktéry. Mezinárodní politika se také snaží chránit a prosazovat zájmy jednotlivých států a mezinárodního společenství jako celku. Významnou roli hraje v mezinárodní politice diplomacie, jednání a spolupráce mezi státy, které se snaží nalézt společné řešení globálních problémů a vytvořit systém, který by umožnil řešit konflikty a prosazovat mezinárodní zákony a normy.

K naplnění jejích cílů je ustanovena řada orgánů, které se podílejí na tvorbě a realizaci mezinárodní politiky.

Jedná se zejména o:

1. Mezinárodní organizace – jsou to mezinárodní instituce, které se věnují řešení mezinárodních otázek. Patří sem například Organizace spojených národů (OSN), Mezinárodní měnový fond (MMF), Světová banka, Mezinárodní olympijský výbor (MOV) a mnoho dalších
2. Mezinárodní smlouvy – smlouvy upravují určitou oblast spolupráce a může se jednat buď o bilaterální nebo multilaterální
3. Mezinárodní fóra – Světové ekonomické fórum, Konference OSN atd.
4. Mezinárodní tribunály – Mezinárodní trestní soud a Mezinárodní soudní dvůr
5. Diplomatické mise⁴⁴

S mezinárodní politikou je vzájemně provázaná také evropská politika, která je důležitým hráčem na mezinárodní scéně. Evropská unie vede diplomatická jednání s ostatními zeměmi a organizacemi, uzavírá mezinárodní dohody a spolupracuje na řešení globálních výzev, jakou jsou právě změna klimatu, migrace či boj proti terorismu.

⁴⁴ AUST A. *Handbook of International Law*, 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN: 978-05-1184-146-0.

Zároveň se Evropská unie snaží prosazovat své vlastní zájmy a hodnoty v rámci mezinárodního společenství a vytvářet společnou politiku se svými partnery v různých oblastech. Vztahy mezi EU a jinými zeměmi jsou tedy klíčové pro řešení globálních problémů, zajištění míru a prosperity v celosvětovém měřítku.

3.3 Mezinárodní politika v trestních věcech

Mezinárodní trestní politika se zabývá trestáním zločinců, u kterých se projevuje mezinárodní charakter a představují porušení mezinárodního práva, jako jsou válečné zločiny, genocida, zločiny proti lidskosti a zločiny agresivního charakteru. Tyto zločiny jsou považovány za nezávažnější porušení lidských práv a lidské důstojnosti a mezinárodní trestní politika se snaží zajistit, aby byli jejich pachatelé stíháni a potrestáni.

Myšlenka, že za takovéto zločiny mohou být odpovědni právě i jednotlivci a nejen státy, se začala dostávat do popředí po Druhé světové válce společně s ustanovením Norimberského a Tokijského tribunálu, zřízených právě k potrestání těchto zločinů a činů jimi spáchanými.

Důležitým faktorem je že pokud je jedinec podezřelý ze spáchání mezinárodního zločinu, pak státy musí takového pachatele potrestat dle univerzální jurisdikce. Ta příkazuje státu, aby domnělého pachatele, který je přítomen na území tohoto státu, potrestal podle práva platného v tomto státě, a to i v případě absence jakéhokoliv spojení mezi obviněným a státem výkonu jurisdikce.

Důležitými dokumenty mezinárodního trestního práva jsou bezesporu Ženevské úmluvy, které společně s Dodatkem I. stanovují, že určité zvlášť závažné zločiny zakládají pro státy zvláštní povinnost represe a takováto porušení pak musí být stíháno Vysokými smluvními stranami na základě, již zmiňované, univerzální jurisdikce. Jedná se například o činy jako je úmyslné zabíjení, mučení nebo nelidské zacházení, včetně biologických experimentů, úmyslné způsobování utrpení atd.

Další závažné porušení mezinárodního humanitárního práva je stanoveno obyčejovým mezinárodním právem a mezinárodními smlouvami o trestním právu. Tyto závažné porušení mezinárodního humanitárního práva spolu se zvlášť závažnými zločiny společně vytvářejí válečné zločiny.⁴⁵

Existují, či existovaly, různé mezinárodní orgány a soudy, které mají pravomoc stíhat osoby obviněné z válečných zločinů, genocidy a zločinů proti lidskosti, jako je Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu a Mezinárodní trestní dvůr. Tyto soudy jsou založeny na zásadě mezinárodního práva a mají pravomoc stíhat a potrestat pachatele těchto nejzávažnějších zločinů.

Současný systém mezinárodního trestního práva je implementován prostřednictvím národních systémů, jako jsou vojenské tribunály i běžné soudy, a také prostřednictvím mezinárodních tribunálů a Mezinárodního trestního soudu v Haagu.

Právní systém mezinárodních trestních tribunálů také významně přispěl k objasnění velkého množství otázek mezinárodního humanitárního práva, jako je například rozhodnutí v kauze Tadić, které bylo přijato Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Ten svým rozhodnutím upevnil kritéria na jejichž základě může být konflikt klasifikován jako mezinárodní neozbrojený.

Mezinárodní trestní politika má významný vliv na mezinárodní společenství a lidská práva. Zabezpečuje, že pachatelé těchto zločinů nebudou beztrestní a že oběti budou mít možnost spravedlivého soudního procesu. Trestání těchto zločinců také pomáhá prevenci budoucích zločinců a vytváří precedenty pro budoucí právní případy.

⁴⁵ | *International Criminal Court* [online]. Copyright © [cit. 23.03.2023]. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/827EE9EC-5095-48C0-AB04-E38686EE9A80/283279/GRAVEBREACHESMUCHADOABOUTSERIOUSVIOLATIONS.pdf>, str. 4-8

3.3.1 Evropská trestní politika

Evropská trestní politika se týká spolupráce mezi členskými státy Evropské unie v oblasti trestního práva a trestního řízení. Cílem této politiky je zvýšit účinnost trestního stíhání, potrestání zločinců a celkového výkonu trestního práva, jelikož spousta jedinců se snažilo vyhnout trestní odpovědnosti překročením hranice státu v němž svou trestnou činnost páchalo.

V rámci evropské trestní politiky byly vytvořeny různé právní nástroje a opatření jako jsou Evropský zatýkací rozkaz, Evropská soudní síť, Europol, Eurojust a Evropská agentura pro právní spolupráci. Tyto nástroje usnadňují výměnu informací, spolupráci mezi orgány činnými v trestním řízení a především umožňují rychlejší a účinnější stíhání trestných činů.⁴⁶

Tato politika je důležitá zejména v boji proti terorismu, organizovanému zločinu, korupci a dalším trestným činům, které mohou mít přeshraniční dopad. Spolupráce mezi členskými státy v této oblasti je klíčová pro ochranu občanů EU a zajištění bezpečnosti v rámci celého Společenství.

3.4 Mezinárodní spolupráce

Jak již bylo v předcházející kapitole naznačeno, ačkoliv trestní politika jako taková by měla být především předmětem k řešení situace v konkrétním státě, je zapotřebí i její přenositelnost do ostatních států tak aby byla zajištěna účinnost boje proti mezinárodnímu zločinu a porušování zákona. Právě tuto otázku řeší mezinárodní spolupráce, jenž zajišťuje různé druhy spolupráce mezi ostatními státy, jako je sdílení informací, spolupráce v rámci vyšetřování, výměny důkazů a vydávání osob.

⁴⁶ COLSON R., FIELD S. *EU Criminal Justice and the Challenges of Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-11-0748-024-7. str. 48–55

Mezi nástroje spolupráce patří různé dohody a smlouvy mezi zeměmi, jako například dohody o výměně informací a vzájemné pomoci při trestním stíhání, mezinárodní zatykač a vydávání osob, dohody o výkonu trestu, dohody o boji proti terorismu a dohody o zabavování zločinného majetku.

Mimo smlouvy a dohody, ale tvoří nedílnou součást také mezinárodní organizace, jako je Interpol, Europol a Mezinárodní trestní soud. Tyto organizace pomáhají koordinovat spolupráci mezi zeměmi a usnadňují výměnu informací a důkazů.

Významnou roli mezi mezinárodními organizacemi zabývajícími se bojem proti mezinárodnímu zločinu má Rada Evropy, která pravidelně vydává doporučení, jež se týkají právě trestní politiky. Upravuje tak řadu otázek od obecných k úzce specializovaným a vytváří dohled nad dodržováním lidských práv a svobod. Součástí Rady Evropy je pak i Evropský výbor pro prevenci mučená a nelidskému nebo degradujícímu zacházení či trestání a Evropský výbor pro problémy kriminality. Dalšími významnými hráči v tomto poli je Organizace spojených národů jejíž Komise pro prevenci kriminality a trestní justici se zaměřuje na boj s kriminalitou i Výbor OSN proti mučení, který se zabývá především otázkami v oblasti vězeňství.⁴⁷

Právě otázka vězeňství je jedna z velmi probíraných otázek v souvislosti s mezinárodní spoluprací, a to již historicky. Organizací Spojených národů byly v roce 1955 přijaty minimální pravidla v oblasti vězeňství pod názvem „*Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*“, jež byly k dalším členským státům doporučením, tak aby tyto pravidla byly vládami respektována. K jejich přerodu došlo i v rámci Evropy, kdy tato pravidla byly implementovány a pojmenovány jako „*Evropská vězeňská pravidla*“.⁴⁸

Další významnou otázkou, která se pojí s tématem mezinárodní spolupráce v trestních věcech je jistě i předcházení trestné činnosti, která hraje velkou roli zejména v bezpečnosti občanů. Hlavní práce v oblasti této formy spolupráce spočívá v identifikaci faktorů, jež způsobují kriminalitu, a jejich řešení. Jde o

⁴⁷ GRÍVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5., str. 259-260

⁴⁸ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 231–233

sdílení informací, společné vzdělávání a školení, ale i výměnu osvědčených postupů a společnou výzkumnou činnost.

Tímto problémem se opět zabývá nejen Organizace spojených národů, ale i Evropská unie v jejímž rámci působí „*Evropská síť prevence kriminality*“, které pomáhají koordinovat spolupráci mezi zeměmi a poskytují finanční i technickou podporu pro projekty zaměřené právě na její prevenci.⁴⁹

Celkově je nutno říci, že mezinárodní spolupráce v trestních věcech je opravdu klíčovou pro boj proti mezinárodnímu zločinu, protože zločinci často překračují hranice zemí a útočí na oběti v různých státech. Spolupráce mezi jednotlivými státy, tak může pomoci zajistit, aby pachatelé byli předvedeni k odpovědnosti za své činy. Společným bojem proti kriminalitě, jakožto i jejímu předcházení pak lze zajistit lepší bezpečnost a ochranu občanů napříč zeměmi.

⁴⁹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUCHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, str. 270

4 Proměny trestní politiky v jednotlivých obdobích

4.1 Politický systém a trestní politika

Politický systém hraje důležitou roli v určování trestní politiky země. Jednotlivé politické strany a jejich zástupci mají různé názory na to, jak by měla být trestní politika utvářena a jaké postupy by měly být prioritou při vynucování zákona. V závislosti na politickém systému mohou být názory různých politických stran a politiků zohledňovány při tvorbě trestní politiky.

V demokratických systémech jsou politické strany a jejich zástupci voleni občany a mají povinnost zastupovat zájmy svých voličů. Protože trestní politika má přímý vliv na bezpečnost a ochranu občanů, je důležité, aby politické strany a politici diskutovali a spolupracovali na utváření trestní politiky, která odpovídá zájmům a potřebám občanů.

V autoritářských systémech je trestní politika často utvářena jednotlivými politickými vůdci a má tendenci být více zaměřena na udržení moci než na ochranu občanů a dodržování zákonů. Trestní politika může být použita jako nástroj k potlačení politické opozice a omezování svobody projevu a shromažďování.

V každém politickém systému však existují různé faktory, které ovlivňují trestní politiku jako jsou hospodářské podmínky, kulturní hodnoty, úroveň kriminality a sociální nerovnosti. Tyto faktory mohou být předmětem diskuse a debaty mezi politickými stranami a politiky a mohou vést k vytvoření trestní politiky, která efektivně řeší problémy v oblasti bezpečnosti a ochrany občanů.

4.2 Období let 1948–1989

Po Druhé světové válce docházelo k vývoji a upevňování mocenských sil, kdy se do popředí dostávala Komunistická strana Československa. Toto se ale setkalo s nevolí ostatních politických stran a celá situace vyeskalovala v únoru 1948, kdy došlo k převratu a komunisté se chopili moci.

Politická situace byla charakteristická silnou centralizací moci a omezováním svobody projevu a tisku. Komunistická strana Československa se stala jedinou povolenou politickou stranou a ostatní politické subjekty byly buď zakázány, nebo podřízeny KSČ. represivní aparát státu, zejména Státní bezpečnost, byl využíván k potlačování politických odpůrců a k upevňování moci komunistické strany.

Po únorovém převratu došlo k zásadní změně v roli soudů v trestním řízení, jelikož ovládnutí justice bylo jedním z cílů nového režimu. Soudy se staly prostředkem státu k prosazování jeho politických cílů a jejich rozhodnutí nebyla dále nezávislá. Soudy byly podřízeny vládě a soudci museli být členy KSČ. Trestní soudy byly také propojeny s represivními orgány, jako byla StB.

Poté co se komunisté dostali do čela vlády, byla vydána v květnu 1948 i nová ústava, která zaručovala nezávislost soudů a právo na spravedlivý proces. Československá republika byla v nové ústavě zakotvena jako lidově demokratická,⁵⁰ nicméně, v praxi byly tyto zásady často porušovány a soudy fungovaly stále jako nástroj vlády k potlačování politických odpůrců.

V průběhu padesátých let došlo k postupnému zestátnění soukromého majetku a ke kolektivizaci zemědělství. Ekonomika se orientovala na plánovanou výrobu a centralizované hospodaření. To vedlo k nízké efektivitě a nedostatku zboží, což se projevovalo výraznými nedostatky v spotřebním zboží.

Jednalo se také o období tzv. právníké dvouletky, která měla za úkol přinést rekonfiguraci právního řádu v duchu lidově demokratické republiky a mělo dojít k novému zpracování občanského i trestního zákoníku. Výsledkem činnosti byly pak nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., trestní řád č. 87/1950 Sb., občanský

⁵⁰ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

zákoník č. 141/1950, občanský soudní řád č. 142/1950 Sb., zákon o právu rodinném a další zákony.⁵¹

K reformě trestního řízení došlo v roce 1952 zákonem č. 67/1952 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní řád a měl za úkol zjednodušit a zrychlit trestní proces. Byla zavedena tzv. tajná instrukce, která soudům určovala, jak mají konat v určitých typech trestních případů. Tím se soudy staly pouhými exekutory politické vůle vůči státu.

Další reforma trestního řízení pak byla provedena v roce 1956. Tato reforma měla za úkol zmírnit nezákonné zásahy k nimž docházelo v předchozích letech, a tak dne 1.1.1957 vstoupil v účinnost zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Mělo v něm dojít k vylepšení právní ochrany obviněných. Byly zavedeny nové právní instituty jako např. dohled nad vyšetřováním a stíháním, ale i přes to zůstávaly soudy pod politickým vlivem a nebyly tedy nezávislé.⁵²

V roce 1960 byla uvedena v účinnost Ústava československé socialistické republiky pod č. 100/1960 Sb., též známá jako „*socialistická ústava*“, která dále posílila roli KSČ a umožnila ještě větší centralizaci moci. Mimo jiné socialistická ústava také zavedla nový typ soudů do soudní soustavy, tím byly soudy místní lidové. V té době také docházelo k represím proti disidentům a k omezování svobody slova. V 60. letech došlo také k liberalizaci politického klimatu a začala se prosazovat koncepce „*socialismu s lidskou tváří*“. Tento proces byl započat významným komunistickým představitelem Alexandrem Dubčekem, který v roce 1968 nastoupil do čela strany a snažil se o demokratickou společnost.

Dubčekův reformní proces se setkal s výrazným odporem ze strany Sovětského svazu a dalších států Varšavské smlouvy, které v srpnu 1968 provedli vojenskou invazi do Československa a ukončili reformní proces. V tomto samém roce také došlo k přerodu z unitárního státu na federaci, což bylo potvrzeno přijetím zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci.

Po invazi došlo k omezení svobody projevu a tisku a represím proti disidentům. Komunistická strana zůstala jedinou povolenou politickou stranou a

⁵¹ Právníková dvouletka a její výsledky - prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc. - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 25.03.2023]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=K-j0uMAgZks>

⁵² Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním

represivní aparát státu, zejména Státní bezpečnost, byl využíván k potlačování politických odpůrců.

V 70. a 80. letech došlo k posílení ekonomického sektoru a k modernizaci některých odvětví průmyslu, ačkoliv centrální plánování a nedostatek podpory pro soukromý sektor vedly nakonec ke stagnaci hospodářského růstu a ke zhoršení životních podmínek obyvatelstva.

Co se týče úpravy trestní justice v tomto období, došlo k několika politickým reformám, které měly za cíl sjednotit a zjednodušit trestní právo a zlepšit postavení obviněných a obhájců. Tyto reformy byly však stále výrazně ovlivněny politickým režimem a sloužily často jako nástroj pro potlačování politické opozice a názorů, které byly v rozporu s oficiální linií.

Jednou z nejvýznamnějších trestních reforem v tomto období byla novela trestního řádu. Tento zákon nahradil předchozí trestní řád z roku 1950 a významně ovlivnil organizaci soudnictví.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním určil, že trestní stíhání mohou být zahájena pouze na základě podezření z trestního činu. Státní zástupci měli právo iniciovat trestní řízení, ale mohlo být zahájeno i na základě podnětu občana. V průběhu trestního řízení bylo obvinění a obhájci povinni dodržovat zásady, jako například zásadu přiměřenosti trestu a soudy musely poskytovat právní pomoc a ochranu občanům. Zavedl tedy nové postupy pro předběžné řízení a kriminalistické vyšetřování, stejně jako nové zásady pro vyšetřování a posuzování trestných činů. Mezi důležité změny také patřilo snížení maximální trestu smrti na doživotní vězení a omezení nucených výsledků.⁵³

Soudy byly organizovány podle hierarchického systému a rozděleny na krajské a okresní soudy. Nejvyšší soud měl pravomoc rozhodovat o opravných prostředcích, jako byly stížnosti na rozsudky nižších soudů.⁵⁴ Tato reforma ale také posílila kontrolu nad soudy a soudními procesy.

V průběhu 70. let došlo k několika změnám v trestním soudnictví včetně zavedení možnosti podat stížnost na porušení práva. Měla za cíl zlepšit ochranu obviněných a obhájců a posílit práva občanů, ale byla to právě tato stížnost, jež byla často využívána jako nástroj pro boj proti disidentům a politickým odpůrcům

⁵³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

⁵⁴ Ustanovení § 25–30 zákona o organizaci soudu z roku 1964

režimu. Trestní soudnictví v tomto období bylo stále značně ovlivněno politickým režimem, což vedlo k zneužívání práva a politicky motivovaným procesům.

Další trestní reformou bylo zavedení nového trestního zákona v roce 1987. Tento zákon zahrnoval nové trestné činy a nové tresty, ale také posiloval postavení obviněných a obhájců a zaváděl nové postupy pro trestní řízení.

Politická situace se začala měnit až v roce 1989, kdy došlo k sametové revoluci a pádu komunistického režimu. Byla obnovena svoboda tisku a shromažďování a byly založeny nové politické strany, došlo také k zásadním změnám v organizaci trestního soudnictví. Nový zákon o trestním řádu byl přijat v roce 1991 a trestní soudnictví se stalo více nezávislým a transparentním.

4.3 Období let 1990–1992

Po sametové revoluci v roce 1989 bylo Československo poznamenáno mnohými politickými změnami a procesem transformace z totalitního režimu k demokratickému systému. Došlo ke konání prvních svobodných voleb, v nichž zvítězilo Občanské fórum, hnutí založené během revoluce.

Po volbách byl zvolen nový prezident Václav Havel a byla vytvořena vláda pod vedením Mariána Čalfy. Tato vláda se snažila prosazovat demokratické reformy a hospodářskou transformaci, což se setkalo s významnými výzvami a problémy.

V roce 1992 došlo k rozdělení Československa na dvě samostatné republiky – Českou republiku a Slovenskou republiku. Rozpad federace byl vyvolán neshodami mezi českými a slovenskými politickými vůdci ohledně otázek ekonomického a politického uspořádání federace.

Během tohoto období také docházelo k hospodářské transformaci, která zahrnovala privatizaci a restrukturalizaci průmyslu, zavádění tržního hospodářství a otevírání ekonomiky pro zahraniční investice. Tyto reformy se setkaly s některými problémy jako například nezaměstnaností a inflací.

Výrazně se v tomto období také měnila trestní politika, která v minulém režimu byla zneužívána k potlačování politické opozice a omezování občanských svobod. Nyní byla hlavní orientace naopak směřována na ochranu občanských práv a svobod a na boj proti trestné činnosti a kriminalitě. Byla zahájena nová éra, kdy se soudy a státní zastupitelství snažily chránit práva a svobody občanů a posilovat základní zásady právního státu. Došlo k velkému množství trestních reforem, které měly zlepšit právě fungování justice a ochranu občanských práv a svobod. Významnou změnou bylo také zrušení trestu smrti.

Součástí této politiky bylo také posilování ochrany obětí trestní činnosti, zvyšování role obhajoby a soudních znalců a větší důraz na právo na spravedlivý proces. Soudy a státní zastupitelství také začaly více spolupracovat s policií a dalšími orgány činnými v trestním řízení při odhalování a stíhání trestných činů.

Nový trestní zákoník byl přijat v roce 1990 a nahradil dosavadní zákon z roku 1961. Zákon byl vydán pod č. 557/1991 Sb., a kladl větší důraz na ochranu občanských práv a svobod, zahrnoval nové trestné činy a zvyšoval ochranu obětí trestných činů. Zároveň měl být nový trestní zákoník transparentnější a srozumitelnější pro občany.

Byla přijata novela č. 178/1990 Sb., která změnila některá ustanovení trestního řádu a občanského soudního řádu. Tato novela rozšířila pravomoc státních zástupců v trestním řízení a upravila některé postupy v civilním soudním řízení.

Konkrétně tato novela:

- Upravila postup pro zajištění důkazů v trestním řízení a rozšířila pravomoc státních zástupců v této oblasti.
- Zavedla novou formu trestního řízení – tzv. zrychlené řízení – pro případy, kdy se jedná o drobné trestné činy.
- Změnila postup při projednávání trestních stíhání v civilním soudním řízení a umožnila státním zástupcům vstupovat do řízení i po jeho zahájení.
- Zavedla možnost, aby státní zástupci podávali stížnosti proti rozhodnutí soudu v civilním řízení, pokud mají vliv na trestní řízení.

- Zavedla možnost odposlechů telefonních hovorů pro prověřování trestné činnosti.
- Upravila postup při exekuci rozhodnutí v trestním řízení a umožnila státním zástupcům provádět exekuce rozhodnutí o zabavení majetku a peněz.⁵⁵

Velmi důležitým se stalo přijetí ústavního zákona č. 23/1991 Sb., Listiny základních práv a svobod, která se pak stala základem pro další novely trestního práva a která upevnila práva lidská a povýšila je na ústavní.

Další přijatou novelou byla novela č. 558/1991 Sb., přijatá 17. prosince 1991. Tato novela se týkala změn v oblasti trestního řádu a přináší nová pravidla pro rozhodování o vazbě a domovní prohlídce. Konkrétně se jedná o úpravu v § 67 odst. 2 a 3 a § 168 odst. 2 a 3 trestního řádu.

Novela rozšiřuje okruh orgánů, které mohou nařídít domovní prohlídku a umožňuje jim to i bez souhlasu osoby jejíž byt nebo jiné prostory se mají prohlédnout. Výjimkou jsou pouze případy, kdy by to bylo v rozporu s ústavou nebo zákonem.

Dále novela upravuje podmínky pro vzetí do vazby a umožňuje soudům rozhodovat o vazbě i v případě, že není zcela jasné, zda by mohla být vazba přiměřená a nutná. Toto opatření bylo přijato jako reakce na vysokou kriminalitu a potřebu efektivněji bojovat proti zločinu.⁵⁶

Novela 558/1991 Sb., tedy přináší změny v oblasti trestního řádu, které mají posílit pravomoci orgánů činných v trestním řízení při boji proti kriminalitě a zajištění bezpečnosti občanů.

Významnou reformou byla změna postupu při zajišťování důkazů a výsledích svědků. Byly přijaty nové právní předpisy, které zaručovaly větší ochranu svědků a omezovaly používání násilí a nátlaku při výsledích.

Byl přijat také zákon o ochraně osobních údajů, který mě chránit občany před neoprávněným sběrem, zpracováním a šířením osobních údajů. Tento zákon byl důležitý zejména v době, kdy docházelo k otevírání společnosti a

⁵⁵ Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

⁵⁶ Vláda ČR, Důvodová zpráva k zákonu č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňují trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství. Dostupné [online] z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0984_02.htm [cit. 24.03.2023]

uvolňování politického prostředí. Podle tohoto zákona jsou osobní údaje definovány jako jakékoli informace o určité fyzické osobě, která je určitá nebo určitelná. Zákon stanovuje, že zpracování osobních údajů musí být provedeno v souladu s určitými zásadami, jako je například zásada přesnosti, tedy že osobní údaje musí být správné a aktuální, nebo zásada omezení účelu, tedy že osobní údaje mohou být zpracovány pouze pro určitý účel a pouze po dobu, která je nezbytná k naplnění tohoto účelu.

Další důležitou zásadou zákona je zásada informovanosti, tedy že osoba jejíž osobní údaje jsou zpracovávány musí být informována o tom jaké údaje jsou zpracovávány, pro jaký účel, kdo bude mít k těmto údajům přístup a jaké jsou její práva v této věci. Tento zákon také stanovuje, že osoba má právo požadovat od správce údajů přístup k jejím osobním údajům a opravu nebo výmaz těchto údajů.

Zákon o ochraně osobních údajů z roku 1991 byl později nahrazen novým zákonem o ochraně osobních údajů z roku 2000, který se více zaměřuje na ochranu soukromí v digitálním prostředí a na ochranu před kybernetickou kriminalitou. Ovšem zákon z roku 1991 byl významným krokem směrem k zajištění ochrany soukromí a osobních údajů v Československu a byl jedním z prvních zákonů svého druhu v této oblasti v Evropě.⁵⁷

V roce 1992 byl přijat nový zákon o státním zastupitelství, který měl zlepšit fungování justice a zvyšovat nezávislost státních zástupců. Tento zákon zaručoval větší ochranu občanských práv a zároveň měl přispět ke zlepšení efektivity práce soudů a státních zastupitelství.

Celkově lze tedy říct, že trestní politika v období 1990-1992 se zaměřovala na ochranu občanských práv a svobod, snažila se zajistit transparentnost a efektivitu justice a přispět k demokratizaci společnosti. Tyto reformy byly důležité pro budování nového demokratického právního řádu a posílení důvěry občanů v soudnictví a spravedlnost.

⁵⁷ Vyhláška č. 101/1991 Sb.

4.4 Období let 1993–2000

Období mezi roky 1993 až 2000 bylo v historii České republiky poznamenané politickými změnami a ekonomickými transformacemi po rozpadu Československa. Základními cíli trestní politiky v tomto období bylo především dosažení účinnosti a spravedlnosti v oblasti trestního práva. Je nutné také říci, že 90. léta byla pro Českou republiku velice náročným obdobím v oblasti kriminality. Po pádu komunistického režimu se otevřením společnosti kriminalita velice zvýšila v různých oblastech.

V roce 1993 se Česká republika stala samostatným státem a v prvních letech své nezávislosti se potýkala s ekonomickými problémy a vysokou nezaměstnaností. V čele vlády stál tehdy Václav Klaus.

V této době došlo také k liberalizaci trestní politiky v některých oblastech. Například bylo umožněno odložení výkonu trestu odnětí svobody, a to až na 5 let, pokud to nebrání účinné ochraně společnosti. Dále byla zavedena možnost nahradit trest odnětí svobody tzv. podmíněčným odsouzením s dohledem, které umožňuje odsouzenému zůstat na svobodě za podmínky dodržování určitých pravidel.

V prvních letech po sametové revoluci se objevila vlna majetkové kriminality, která zahrnovala například krádeže, loupeže, podvody a další ekonomické trestné činy. V té době také došlo k nárůstu trestných činů násilí, jako byly například vraždy, loupeže, znásilnění a jiné formy napadení.

Kromě toho se v té době také rozšířil organizovaný zločin, který se zabýval zejména pašováním drog a zbraní, ale i dalšími formami kriminality – vydírání, nelegální sázkové hry, prostituce a podobně.

Zvýšenému výskytu kriminality v té době také odpovídala vysoká míra nebezpečnosti a ohrožení pro občany, což vedlo k výraznému posílení policistů v České republice.

Jedním z prvních kroků, kterými nový režim usiloval o změnu trestní politiky, bylo přijetí novely trestního řádu zákonem č. 87/1993 Sb. a upravil některé postupy v trestním řízení.

Také se jednalo o dobu, v níž byl kladen velký důraz na efektivitu a rychlost řízení trestních případů. Trestní politika se ale také zaměřovala na boj proti korupci a organizovanému zločinu, který v 90. letech výrazně vzrostl.

Důležitou novelou se stala i novela č. 292/1993 Sb., která upravovala trestní proces, kdy se snažila především o jeho zefektivnění a zrychlení.

Novela zavedla pojem „*skutkový stav bez důvodných pochybností*“, což znamená, že policie nebo státní zástupce musí mít před podáním obvinění dostatečné důkazy, aby se skutkový stav dále projednával v trestním řízení. Pokud by existovaly pochybnosti o vině podezřelého, mělo by být trestní řízení zastaveno.

Také omezila délku trvání vazby, kterou soud může uložit osobě podezřelé z trestného činu. Maximální délka takovéto vazby byla stanovena na šest měsíců s možností prodloužení o další tři měsíce, pokud jsou splněny zvláštní podmínky.

Novela také umožnila otevření poštovních zásilek, pokud je to nezbytně nutné pro objasnění trestného činu. Toto opatření však musí být schváleno soudcem.

Povolila zrušení vyhledávání osoby, pokud není možné ji najít. Pokud policie tedy nemá dostatečné důkazy, aby pokračovala v pátrání, může soud na žádost státního zástupce rozhodnout o zrušení vyhledávání.

Zakotvila institut podmíněčného zastavení trestního stíhání za splnění určitých podmínek, jako je například náhrada škody, spolupráce s vyšetřovateli nebo absolvování nějakého druhu vzdělávání či léčení.

Novela umožňuje soudcům vydávat trestní příkazy, které umožňují rychlé a efektivní projednávání jednodušších trestních činů a přestupků. trestní příkazy se vydávají bez účasti obviněného a lze je napadnout odvoláním.⁵⁸

⁵⁸ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Dostupný [online] z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0535_03.htm [cit. 23.03.2023]

Další významnou novelou vydanou v letech 1993-2000 je bezesporu novela č. 152/1995 Sb., která měla dva hlavní cíle, a to zefektivnit boj proti organizované trestné činnosti preventivně i represivně, a také se snažila pokračovat v trendu rozšiřování alternativ a odklonů v trestním řádu.

Jedním z nových institutů, který zavedla byla záměna zásilky. Umožnila soudcům a státním zástupcům záměnu zásilky, pokud se domnívají, že původní zásilka by mohla být použita k páčání trestného činu. Tuto záměnu však následně musí sdělit adresátovi.

Novelou bylo také možné dočasně zastavit trestní stíhání a to v případech, kdy nelze trestní stíhání provést z důvodu, který není možné odstranit, např. zdravotní stav podezřelého. Dočasné zastavení trestního stíhání může být nařízeno až na tři měsíce, přičemž toto období lze prodloužit.

Umožnila také narovnání jako jedna z možností odklonů. Pachatel, který spáchal trestný čin mohl soudci navrhnout narovnání. V důsledku narovnání může soudce trestní řízení zastavit.

Jako alternativní formu trestu zavedla novela možnost výkonu obecně prospěšných prací.

Objevil se také pojem anonymního svědka, který umožňuje, aby byly v trestním řízení použity důkazy poskytnuté osobou, jež vystupuje bez uvedení své identity na veřejnosti z hlediska bezpečnosti.⁵⁹

Novela z roku 1995 je také poslední novelou vydanou za první vlády České republiky. V květnu 1996 totiž došlo k druhým parlamentním volbám v historii ČR. V těchto volbách zvítězila Občanská demokratická. Další strany, jež se dostaly do Poslanecké sněmovny byly KSČM, KDU-ČSL Unie svobody a Sdružení pro republiku. Následně došlo k vytvoření koalice mezi ODS a KDU-ČSL, která sestavila vládu opět pod vedením premiéra Václava Klause.⁶⁰

V roce 1998 se konaly předčasné parlamentní volby ve kterých zvítězila Česká strana sociálně demokratická vedená Milošem Zemanem, která získala 74

⁵⁹ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1993 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 23.03.2023]

⁶⁰ Celkové výsledky hlasování. *Volby.cz. Český statistický úřad, ČSÚ* [online]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps1996/u4>

mandátů. ČSSD poté vytvořila koalici s ODS a KDU-ČSL a Uníí svobody a společně dosáhly na 101 mandátů v Poslanecké sněmovně. V čele vlády stál Miloš Zeman.

Novelou, která vstoupila v účinnost již za nové vlády, tedy 1.1.1999 se stala novela č. 166/1998 Sb. a její dílčí úkol byla úprava vazby.

Jednou z hlavních změn, které tato novela přinesla, bylo rozšíření okruhu důvodů, které mohou být použity jako podklad pro rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby. Důvody vazby byly nově stanoveny v § 67 trestního řádu a zahrnovaly například podezření z útoku na stát, teroristického útoku, zahraničního zpravodajství nebo organizované trestné činnosti.

Další změnou, kterou novela přinesla, bylo prodloužení lhůty pro zadržení obviněného z původních 24 hodina na 48 hodin. Tuto lhůtu bylo možné prodloužit až na 72 hodin, pokud to bylo nezbytné pro zjištění skutečností nezbytných pro rozhodnutí o dalším postupu v trestním řízení.

Tato novela tak měla přispět k účinnějšímu potírání závažných trestných činů a umožnit OČTŘ efektivnější vyšetřování a postih těchto trestných činů.⁶¹

Závěrem je nutno shrnout, že novelizace trestního řádu v 90. letech 20. století měly velký vliv na vývoj trestního práva v České republice. Změny v trestním řádu byly motivovány potřebou účinnějšího potírání trestné činnosti, jak z hlediska prevence, tak i represe a změny trestního řádu byly v této době více zaměřené na zvýšení efektivitu řízení a alternativy k trestu odnětí svobody.

V rámci změn byly přijaty novely, které umožnily zavedení dohod o vině a trestu, které se staly běžnou součástí trestního řízení v České republice a vedly ke zkrácení trvání řízení a ke snížení počtu případů, které musí projít soudním procesem. Výrazně se také uchytily alternativní tresty i pro mladistvé pachatele.

Dalšími změnami, které se v trestním řádu udály, bylo zavedení možnosti domovní prohlídky bez přítomnosti obviněného a rozšíření důvodů vazby. Tyto změny byly motivovány potřebou rychlejšího a efektivnějšího vyšetřování trestných činů.

⁶¹ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 166/1998 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 3. 2023]

Celkově lze tedy hodnotit, že novelizace v 90. letech 20. století vedly ke zvýšení efektivity trestního řízení a potírání trestné činnosti v České republice a významně přispěly k modernizaci a efektivizaci trestního práva v České republice.

4.5 Období let 2000–2005

Politická situace v České republice v letech 2000-2005 byla velmi turbulentní a neustále se měnila. Hlavním tématem politického dění byly volby a vytváření koaličních vlád. V této době se vystřídalo několik vlád a premiérů, což odráželo politickou nestabilitu země.

V roce 2000 se uskutečnily parlamentní volby, ve kterých zvítězila ODS. Ta se však nedokázala dohodnout s ostatními stranami na sestavení koaliční vlády, a tak se v roce 2002 konaly další volby. V nich zvítězila ČSSD, která se spojila s KDU-ČSL a US-DEU a vytvořila vládu v čele s Vladimírem Špidlou.

Špidlova vláda se snažila prosazovat reformy v oblasti veřejných financí a sociálních služeb, ale ty byly často kritizovány za nedostatečnost a pomalost. Špidla se také potýkal s vnitrostranickými spory v rámci ČSSD, a nakonec v roce 2004 odstoupil z funkce předsedy vlády.⁶²

Po Špidlově odchodu byl jmenován do čela vlády Stanislav Gross, který se stal nejmladším premiérem v historii České republiky, Gross se snažil zvýšit konkurenceschopnost země, ale jeho vláda se brzy potýkala s kontroverzními kauzami, což vedlo k jeho odstoupení z funkce premiéra v roce 2005.

V této době se také vynořili noví političtí hráči, jako byla například Strana zelených, která získala několik křesel v parlamentu. Politická situace v České republice v těchto letech tak byla charakterizována jako nestabilní s častými změnami vlád a kritikou ze strany veřejnosti ohledně neefektivity.

Během těchto let také docházelo i ke změnám z hlediska trestní politiky státu, která sledovala hlavní cíl stále ve zlepšování její účinnosti a efektivity

⁶² Vláda ČR (2002). Programové prohlášení vlády (http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historieminulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf),

trestního řízení. Z velké části se věnovala oblasti boje proti organizovanému zločinu a hospodářské kriminalitě. Došlo k několika změnám v oblasti trestního řízení a trestního práva a k reformě ve vězeňském systému. Byly přijaty nové zákony a na většině věznic došlo k rozsáhlým rekonstrukcím a modernizacím za cílem zlepšit podmínky ve věznicích.

Nejvýznamnější novelou, ke které v daném časovém úseku došlo, byla novela č. 265/2001 Sb., známá také jako Velká novela. Základem pro novelu bylo volání po změně trestního řádu. Diskutovalo se o tom, zda počkat na celkovou rekodifikaci trestního práva nebo proces zajistit postupnými novelizacemi. Hlavními požadavky bylo zjednodušení a zrychlení celého procesu, posílení významu řízení před soudem, posílení dozoru státního zástupce v přípravném řízení, snížení finančních nákladů státu a umožnění cesty k Nejvyššímu soudu prostřednictvím dovolání. Navzdory obavám z opakovaného zamítnutí byla v roce 1999 předložena novela trestního řádu, kterou parlament opravdu zamítl. Následně byl připraven další návrh novely, který byl méně radikální a ucelenější. Tento návrh byl přijat a stal se Velkou novelou, která nabyla účinnosti v roce 2002. Hlavními změnami bylo zavedení zrychleného řízení, úprava možností pro odposlechy a sledování podezřelých osob, ochrana práv obviněných a obhájců a zavedení institutu spolupracujícího svědka. Tyto změny měly za cíl zefektivnit a zjednodušit práci orgánům činným v trestním řízení.⁶³

Dalším zásadním právním dokumentem v tomto období se stal zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon nahradil původní úpravu o trestní odpovědnosti mládeže z roku 1961, která se nacházela v trestním řádu upravuje postup při řešení trestných činů spáchaných mladistvými a ochranu jejich práv v rámci soudního procesu.

Mezi hlavní prvky zákona patří:

- Věková hranice pro trestní odpovědnost – podle tohoto zákona jsou mladiství trestně odpovědní od 15 let věku, dříve platila hranice 14 let.
- Zvláštní soudy pro mladistvé – soudy pro mládež mají speciálně vyškolené soudce a zaměřují se na práva a potřeby mladistvých při rozhodování o trestných činech.

⁶³ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 03. 2023]

- Zvláštní soudy pro mladistvé – soudy pro mládež mají speciálně vyškolené soudce a zaměřují se na práva a potřeby mladistvých při rozhodování o trestných činech.
- Alternativní tresty – místo tradičních trestů jako je vězení, zákon umožňuje soudům pro mládež uložit alternativní tresty, například veřejně prospěšné práce, pobyt v ústavu pro mladistvé nebo podmíněné tresty.
- Došlo k zakotvení institutu restorativní justice.
- Ochrana mladistvých – zákon stanovuje několik opatření pro ochranu práv mladistvých v průběhu soudního procesu, jako například právo na zástupce.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže má za cíl zajistit, aby mladiství, kteří spáchali trestný čin, byli souzeni spravedlivě a aby se soud zaměřil na jejich rehabilitaci místo pouhého potrestání. Zákon tak upravil jak hmotnou, tak procesní část a trestní řád tak nyní pouze odkazuje ve svém § 291 na ZSM, ale dále trestnou odpovědnost mladistvých sám neupravuje.⁶⁴

V roce 2004 vstoupila v platnost a účinnost novela č. 283/2004, která měla především za úkol implementaci práva Evropské unie do českého trestního řádu. Z hlediska práva EU šlo o implementaci dvou směrnic, a to rozhodnutí Rady Evropské unie 2001/220/JVV ze dne 15. března 2001, které upravuje postavení oběti v trestním řízení a Protokol k Úmluvě o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy EU.

Novela dále upravovala:

- Zavedení nových pravidel pro ochranu spotřebitelů, jako např. právo na odstoupení od smlouvy, právo na opravu nebo výměnu vadného zboží nebo povinnost prodejců poskytovat zákazníkům určité informace.
- Zavedení nových pravidel pro ochranu osobních údajů, jako je povinnost zpracovatelů osobních dat zajišťovat jejich bezpečnost nebo právo osob na přístup k vlastním údajům.
- Zavedení nových pravidel pro veřejné zakázky, které měly zajistit transparentnost a hospodárnost při výběru dodavatelů pro veřejné zakázky.

⁶⁴ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03. 2023]

- Zavedení nových pravidel pro ochranu životního prostředí. Jednalo se o povinnost organizací a firem provádět hodnocení jejich dopadů na životní prostředí.
- Nově soud mohl rozhodnout o právu na bezplatnou obhajobu i bez předchozího návrhu obviněného.
- Došlo k další úpravě odklonů – státní zástupce nyní může schválit dohodu o narovnání a s tím i současně o odložení věci. Novela si tím slibovala zvýšení hospodárnosti celého řízení.
- Zavedení nové institutu *podmíněného odložení návrhu na potrestání*.

Tato novela byla tedy opravdu důležitým krokem pro propojení s právem EU, ale také zlepšila právní prostředí pro podnikání a ochranu spotřebitelů v České republice.⁶⁵

Další z novel, která se zabývala uzpůsobením českého právního řádu k právu EU, a tím připravovala ČR na vstup do Unie, byla novela č. 539/2004 Sb. Její primární zaměření bylo na úpravu právního vztahu s cizinou.

Mezi nejvýznamnější změny, které přinesla, patří:

- Implementace evropského zatýkacího rozkazu, který umožňuje rychlé a efektivní předávání osob mezi členskými státy EU v rámci trestního řízení.
- Zjednodušení a zrychlení procesu mezinárodního právního styku, jako je například vymáhání rozhodnutí soudů z jiných zemí.
- Zavedení nových pravidel pro právní styk s cizinou.⁶⁶

V období let 2000 – 2005 byla trestní politika více zaměřena na represe vůči trestné činnosti, celkově ale největší vliv na její vývoj měla Evropská unie do níž se ČR připravovala vstoupit a musela tak upravit svůj právní řád. Vstup do EU se uskutečnil 1. května 2004 společně s dalšími devíti zeměmi, otevřel nové možnosti, ale i spoustu výzev v různých oblastech a stal se důležitým mezníkem v moderní historii země.

⁶⁵ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 41/1961 Sb., trestní řád soudní, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03. 2023]

⁶⁶ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 539/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03. 2023]

4.6 Období 2006–2013

V probíraném období by se dala politická situace v České republice charakterizovat několika klíčovými událostmi.

V roce 2006 se konaly parlamentní volby, které vyhrála Sociálně demokratická strana a druhé skončilo ODS. ODS však vytvořila koalici s KDU-ČSL a Stranou zelených a s většinou obsazených křesel v Poslanecké sněmovně to byla ona, kdo vytvořil vládu pod vedením Mirka Topolánka. O rok později došlo k největšímu politickému skandálu v českých dějinách, jímž bylo odhalení úplatkového skandálu spojeného s privatizací českých energetických společností. Skandál vedl k pádu Topolánkovy vlády a k dalšímu rozkolu v ODS.

Roku 2010 se konaly další parlamentní volby, které tentokrát vyhrála ODS. Ta však nebyla schopna vytvořit stabilní vládu a po několika neúspěšných pokusech byla vláda sestavena z koalice ODS, TOP 09 a Věcí veřejných, do čela se jako premiér postavil Petr Nečas. Jeho vláda se ale o dva roky později dostala do krize kvůli aféře s nelegálním odposlechem novinářů a politiků, což vedlo k rozpadu koalice a Nečasově rezignaci.

V roce 2013 byly první konané volby ty prezidentské, kdy se poprvé za historii ČR jednalo o volbu přímou. Jako vítěz z prezidentských voleb vzešel Miloš Zeman. Druhými konanými volbami byly volby do Poslanecké sněmovny, ve kterých zvítězila ČSSD. Ta vytvořila vládu s podporou KSČM a předsedy ANO Andreje Babiše.

Stejně jako předchozí období lze i toto charakterizovat značnou nestabilitou a vnitropolitickými konflikty, kdy docházelo často ke změnám a rozpadům koalic. Zároveň docházelo k velké spoustě skandálů a afér, které podpořili nedůvěru ve společnosti. V oblasti trestní politiky došlo také k několika změnám a novinkám. Došlo například ke zpřísnění trestů, přijetí nového trestního řádu a změnám v rámci evropské spolupráce. Důležité bylo také zaměření na boj s kriminalitou, a to zejména v odvětví organizovaného zločinu, krádeží a násilné trestné činnosti, hospodářských trestných činů, ale i terorismu, boje proti korupci a nelegální migraci.

Kromě výše uvedených změn došlo také k úpravě odposlechlů. Ty bylo do doby, než přišla novela č. 177/2008 Sb., možné provádět na základě povolení, které se vydávalo i bez povinnosti přezkoumat, zda není možné použít ke zjištění požadovaných informací i jiný způsob než právě odposlechl. ⁶⁷

Novela tak zavedla nový postup pro provádění odposlechlů, který vyžaduje souhlas soudce s tím, aby byly odposlechl provedeny a zároveň soud musí být přesvědčen o tom, že provádění odposlechlů je nezbytné pro zjištění skutkové podstaty trestného činu a že jiné prostředky pro toto zjištění nejsou možné. Byly upraveny také podmínky, za kterých odposlechy mohou být provedeny a jak dlouho mohou trvat. Odposlechy mohou být prováděny pouze na základě podezření ze spáchání trestného činu, který je postihován minimálně pěti lety odnětí svobody. Dále novela zavedla povinnost zničit nahrávky odposlechlů, které nebyly využity pro účely trestního řízení a to do tří měsíců od skončení tohoto řízení. Hlavním cílem novely bylo zajistit ochranu soukromí a práv občanů a zároveň zajistit efektivní boj proti trestné činnosti. ⁶⁸

Velmi důležitou změnou, kterou roky 2006–2013 přinesly, byl nový trestní zákoník z roku 2009, který vstoupil v platnost 1. ledna 2010. Tento trestní zákoník nahradil původní trestní zákoník z roku 2061 a měl za cíl modernizovat a zjednodušit trestní právo v České republice.

Nový trestní zákoník zavádí řadu nových trestných činů, jako jsou teroristické útoky, obchodování s lidmi, obchodování s drogami a počítačovou kriminalitu. Zároveň přináší nové možnosti trestního stíhání a upravuje postavení oběti trestné činnosti.

Zavádí také nový způsob trestání – podmíněné odsouzení s dohledem. Tento druh trestu je určen pro ty, kteří spáchali méně závažný trestný čin, ale stále vykazují nějaké riziko recidivy. Podmíněné odsouzení s dohledem umožňuje trestanci vyhnout se vězení, pokud bude dodržovat stanovené podmínky a bude se účastnit dohledu a kontroly.

⁶⁷ VANTUCH, P. Nová úprava odposlechlů v trestním řádu od 1.7.2008, Bulletin advokacie, roč. 2008, č. 10, ISSN 1210–6348, s. 28

⁶⁸ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 177/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03. 2023]

Novým byl zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob. Zavedení tohoto zákona bylo zásadním krokem v posilování trestního práva v České republice a mělo za cíl snížit riziko spáchání trestné činnosti právnickými osobami a zvýšit jejich zodpovědnost.

Podle tohoto zákona mohou být právnické osoby, jako jsou například společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, veřejné instituce a další, trestně odpovědné za trestné činy spáchané ve prospěch nebo za účasti právnické osoby. To znamená, že právnická osoba může být trestně stíhána a odsouzena za své činy.

Zákon stanoví, že PO je odpovědná za trestný čin spáchaný jejím zaměstnancem nebo zástupcem, pokud byl TČ spáchan ve prospěch nebo za účasti PO a pokud byly porušeny její povinnosti, které měly předcházet spáchání trestného činu.

Zákon rovněž stanoví, že PO může být potrestána peněžitou pokutou nebo i zákazem činnosti, pokud byla shledána vinnou ze spáchání TČ. Tyto sankce mohou být vyměřeny i v případě, kdy není uplatněna odpovědnost fyzické osoby, která spáchala trestný čin ve prospěch nebo za účasti právnické osoby, například kvůli neznámému pachateli.

ZTOPO má podobný základ v trestním řízení jako u fyzických osob, tedy má obdobné základní zásady, kromě toho však má i svá určitá specifika, která jsou uplatnitelná pouze ve směru k právnickým osobám, jako může být zastoupení v trestním řízení, kdy PO nemůže vystupovat sama za sebe atp..⁶⁹

Důležitou byla i novela č. 459/2011 Sb., která se týkala vazebního řízení a prohlídek jiných prostor a pozemků. Cílem bylo zvýšení ochrany práv a svobod obviněných v rámci vazebního řízení a v jejím rámci došlo k rozšíření možnosti obviněné osoby předložit důkazy a argumenty, které by mohly být důležité pro rozhodnutí o jejím vzetí do vazby. Zavedla také povinnost posoudit, zda jsou splněny podmínky pro vzetí do vazby, a to nejpozději do 48 hodin od okamžiku zahájení vazebního řízení a pokud takovéto podmínky splněny nejsou, má

⁶⁹ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03. 2023]

obviněná osoba právo být propuštěna. Byla také upravena pravidla pro prohlídky pozemků a jiných prostor v rámci trestního řízení.⁷⁰

Dne 1.8.2013 vstoupila v účinnost další z novel, která se týkala obětí trestných činů a byla označena pod č. 45/2013 Sb. Stanovila povinnosti státních orgánů a jiných osob, které se při své činnosti setkávají s obětí trestného činu. Mezi tyto povinnosti patří poskytnout oběti informace o jejích právech a o průběhu trestního řízení, zajistit jí ochranu před dalším ohrožením, zajistit jí lékařskou pomoc a psychologickou podporu a informovat ji o možnostech náhrady škody.

Dále upravila postup při výslechu oběti TČ a stanovila povinnost státního zástupce zajistit její ochranu a informovat ji o průběhu trestního řízení. Rozšířila také možnosti obětem trestných činů žádat o předběžná opatření, jako je zákaz přiblížování, kontaktování nebo vstupu do určitých prostor. Tyto opatření mají chránit oběť před dalším ohrožením ze strany pachatele trestného činu a celková novela měla přispět ke zlepšení ochrany práv obětí trestných činů a zavedla opatření jež mají zabránit opakovanému ohrožování a traumatizování oběti.⁷¹

Celkové zhodnocení trestní politiky v období 2006-2013 je složité, protože se jedná o poměrně dlouhé období, během kterého došlo k řadě významných změn a vývojů v oblasti trestního práva a politiky a v mnoha ohledech ke zrychlení trestního řízení. Tyto změny měly pozitivní dopad v ohledu snižování kriminality a i přestože politická situace v těchto letech byla značně hektická, došlo ke zlepšení právní jistoty obyvatelstva a ke zlepšení jejich ochrany.

⁷⁰ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03. 2023]

⁷¹ Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03.2023]

4.7 Období 2014-2022

Jedná se o období, které bylo poměrně dynamické a výrazně ovlivněné výsledky parlamentních voleb, ale také vnějšími faktory, jako jsou migrační krize, brexit, pandemie COVID-19 a nárůstem politického extremismu.

Po většinu tohoto období stál v čele vlády jako její premiér Andrej Babiš, který se svou stranou ANO 2011 vládl až do roku 2021 a vedl tak vládu i za doby pandemie COVID-19, která propukla v roce 2020 a významně ovlivnila politickou situaci. V této době byla zavedena řada restrikcí, které se však setkaly s velkou kritikou z řad veřejnosti i opozice a vedly k rozpadu koalice a odvolání Babiše z pozice premiéra.

Stejně jako v předchozích letech i v těchto letech prošla trestní politika několika změnami a reformami. Do popředí vstoupily především trestné činy z odvětví hospodářské kriminality, ale i terorismu. Ovšem nejvýznamnější dopad měla především celosvětová pandemie onemocnění Covid-19, kdy se trestní politika v ČR zaměřila na dodržování nouzového stavu, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví obyvatelstva zároveň se zaměřením na boj proti nezákonným činům v souvislosti s pandemií. Došlo poprvé k vyhlášení nouzového stavu, ten byl vyhlášen 12. března 2020 a následně ještě dvakrát, v návaznosti na nouzový stav bylo také omezeno právo na shromažďování a shlukování. Nouzový stav byl také okolností, jež podmínila použití vyšší trestní sazby u některých TČ.

Byly zpřísněny sankce za porušování opatření souvisejících s pandemií, jako porušení karantény, úmyslné šíření nákazy či porušení zákazu shromažďování atd. V této souvislosti byly také posíleny pravomoci police a dalších bezpečnostních složek. Zároveň byla věnována pozornost problematice ochrany obětí domácího násilí, které se v důsledku pandemie zhoršila kvůli nárůstu stresu, nejistoty a omezení pohybu obyvatel. Trestní politika, tak byla v posledních letech zaměřena především na boj s tímto onemocněním a zajištění bezpečí v této mimořádné situaci.

Důležitým právním dokumentem se stalo Nařízení vlády č. 435/2009 a jeho novela přijatá v souvislosti s pandemií, která zavedla onemocnění Covid-19 mezi nakažlivé lidské nemoci a tím zajistila, že kdokoliv by toto onemocnění vědomě šířil může se dopustit trestného činu šíření nakažlivé nemoci ať již dle § 152 nebo § 153 TrZ.⁷²

⁷² COVID 19 – trestněprávní aspekty | Právní prostor. *Právní prostor | Informační web nejen pro právníky* [online]. Copyright © 1999 [cit. 28.03.2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/covid-19-trestnepravni-aspekty>

5 Závěr

Cílem této diplomové práce, který jsem si vytyčila v úvodu, bylo představení trestní politiky, jejích nástrojů, způsobu formování a proměn v různých obdobích. K tomuto cíli práce směřovala prostřednictvím rozvržení si jednotlivých dílčích kapitol, jež měly za úkol představit trestní politiku v České republice, přiblížit její vztah s dalšími pojmy trestního práva, jako jsou kriminologie a kriminalita či vztah s trestním právem samotným. Zároveň bylo jejím záměrem, aby došlo i k odhalení některých nástrojů, jež trestní politika ke svému fungování využívá. Účelem bylo přiblížit čtenáři široký pojem trestní politiky a jejího vývoje na území České republiky společně s politickým kontextem doby.

Téma trestní politiky je velice široké a uchopitelné z různých směrů, dalece tak svým rozsahem přesahuje obsáhlost této diplomové práce. I přesto se domnívám, že hlavní cíle práce byly splněny a čtenář může získat základní povědomí o vývoji a formování dané problematiky.

Dovolím si tvrdit, že téma trestní politiky vždy bylo a je velice aktuální z hlediska dopadu na obyvatelstvo, které je jejími výsledky ovlivňováno, a především se jedná o téma proměnlivé v jednotlivých obdobích v návaznosti na různé skutečnosti a potřeby, ať se již jedná o vnitřní faktory, jimiž jsou změny ve společnosti či veřejné mínění, tak i vnější faktory, jako jsou mezinárodní předpisy. Zároveň se jedná o téma na, než se dá nahlížet z velkého množství perspektiv a hodnotit její vztah s ostatními předměty trestního práva.

Momentálně je jedním z hlavních trendů snaha o snižování vězeňské populace a omezení ukládání trestu odnětí svobody s čímž souvisí stále větší využívání alternativních trestů. Osobně si myslím, že se jedná o zajímavý způsob, jakým pachatele potrestat, nicméně si dovoluji tvrdit, že využívání tohoto institutu s sebou může přinést i značné problémy a větší míru recidivy v páchání trestné činnosti, jelikož při prvotním spáchání méně závažného činu se již nemusí obávat pobytu ve vězení, ale spíše určitého menšího ztížení fungování v jeho osobním životě. Dle mého názoru je tedy velice důležité, aby alternativní tresty byly ukládány jen pachatelům u nichž lze důvodně věřit, že se páchání další trestné

činnosti zdrží a i takovýto trest pro ně bude dostatečným varováním. Pokud by došlo k nadměrnému užívání tohoto institutu, mohlo by to vést ke zvýšení kriminality a zhoršení bezpečnosti v České republice.

Dalším velice kontroverzním tématem, kterého se práce dotkla, byla privatizace vězeňství. Soukromé věznice jsou instituce, které již po světě fungují a z hlediska hospodaření států se jedná o výraznou ekonomickou pomoc. Troufám si ale tvrdit, že zavedení soukromých věznic by vedlo k velkému rozdílu od státních organizací, privilegování určité skupiny osob a rozdílnému zacházení uvnitř věznic založeného na finanční stránce, ačkoliv zavedení privatizovaného systému vězeňství by značně ušetřilo státní rozpočet a tyto finance by mohly být využity na další rozvoj i v jiných odvětvích. Ačkoliv, jak jsem již zmínila, se jedná o institut, který je v jiných zemích využíván, nemyslím si, že situace v České republice je na něj zatím připravena a jeho zavedení by mohlo v momentálním stavu způsobit velké škody a rozvraty.

Ačkoliv se budu opakovat, dovoluji si znovu zmínit, že trestní politika je tématem velmi živým, který prochází mnoha změnami, a proto i nastíněné problémy se mohou velmi rychle překlenout a změnit. Mým předsevzetím nebylo tedy postihnout komplexně celé téma trestní politiky a zhodnotit její veškeré přínosy a novelizace, nýbrž nastínit její problematiku a materii s kterou se potýká nejen v historickém vývoji. Snažila jsem se o širší pojetí, které zahrne více prvků a zaujmout vlastní názor k určitým institutům, které považuji za nejaktuálnější. V oblasti trestní politiky bych závěrem ráda konstatovala, že je velice důležité, aby se při jejím tvoření vycházelo z aktuálních potřeb a témat a trestně-právní úprava nezůstala ustrnutá, jedině takto je možné zachovat její efektivitu a přínosnost pro celou společnost.

Resumé

This diploma thesis is focused on the changes in criminal policy in the Czech Republic. Its main goal is to introduce the concept of criminal policy and its development in different periods when political parties were in power. The thesis also highlights the tools used by criminal policy to achieve its goals, or what it would like to achieve in the future.

The thesis is divided into 5 main chapters, with Chapter 1 being the introduction that describes the motivation for choosing the topic and provides a brief outline of the future content along with the goals the author hopes to achieve throughout the writing process. In contrast, Chapter 5 is the conclusion, which includes a final evaluation of the topic along with the results and thoughts that the author arrived at during the writing process.

Chapter 2 presents the topic of criminal policy and criminal law. It defines criminal policy along with the individual concepts related to it and points out the common relationships. This chapter also covers the tools of criminal policy, which form it, and addresses alternative sentences and current trends in this area. It also opens up the controversial topic of the privatization of prisons and its potential benefits or risks if implemented.

Chapter 3 refers to the formation of criminal policy in the Czech Republic as well as on an international scale and compares the influence of international law on the law in the Czech Republic. It introduces the reader to the functioning of criminal law in the European Union and international organizations.

Chapter 4 then addresses the topic of the changes in criminal policy in different time periods from a political system perspective. It discusses the adopted amendments, new laws, and modifications to criminal law that have occurred. The periods evaluated are assessed in terms of their contribution to criminal policy in the context of the time, so that the reasons for the creation of each important amendment are better presented to the reader.

Zdroje

Knižní zdroje

- AUST A. *Handbook of International Law*, 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. IBSN: 978-05-1184-146-0.
- COLSON R., FIELD S. *EU Criminal Justice and the Challenges of Diversity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. IBSN 978-11-0748-024-7.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. IBSN 978-80-7598-554-5.
- HARDING Richard. *Private Prisons – Crime and Justice* 28. 2001, IBSN 0-226-80860-2
- KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). IBSN 80-7338-021-8.
- KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). IBSN 978-80-7338-071-7.
- PŘESLIČKOVÁ, Hana, Radek GAJDOŠ a Miroslav KRUTINA. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice: informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení*. Praha: Český helsinský výbor, 2003. IBSN 80-86436-14-4.
- VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. IBSN 978-80-7400-732-3
- ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). IBSN 978-80-7338-113-4

Odborné články a časopisy

- Musil, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. Trestní právo 1998, č. 1.
- Plecháčková V., Ochrana & Bezpečnost – 2014-2015, ročník III., č. 3 (podzim), ISSN 1805-5656 Mgr. Veronika Plecháčková, Nevládní organizace v České republice: Příklady dobré a špatné praxe (2014-2015_C_08)
- Rock, P.: The opening stages of criminal justice policy making. The British Journal of Criminology, Vol.35, č.1/ 1995
- VANTUCH, P. Nová úprava odposlechů v trestním řádu od 1.7.2008, Bulletin advokacie, roč. 2008, č. 10, ISSN 1210–6348

Právní předpisy

- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
- Ustanovení § 25–30 zákona o organizaci soudu z roku 1964
- Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním
- Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád
- Vyhláška č. 101/1991 Sb.

Internetové zdroje

- KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* [online]. změněno 13. srpna 2009 Dostupné na <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf> [cit. 27. 03 2023]
- MKA Nosko: Nový trestní zákoník (rekodifikace trestního práva). *MKA Nosko, advokátní kancelář* [online]. Copyright © Mašek, Kočí, Aujezdský 2003 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: <https://www.mka-nosko.cz/posts/novy-trestni-zakonik-rekodifikace-trestniho-prava/>
- Pavel Šámal, Jan Styra: Trestní právo a trestní politika – Česká justice. *Homepage – Česká justice*[online]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/> [cit. 28.02.2023].
- Celkové výsledky hlasování. *Volby.cz. Český statistický úřad, ČSÚ* [online]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps1996/u4>, [cit. 23.03.2023].
- COVID 19 – trestněprávní aspekty | Právní prostor. *Právní prostor | Informační web nejen pro právníky* [online]. Copyright © 1999 Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/covid-19-trestnepravni-aspekty>, [cit. 28.03.2023].
- | *International Criminal Court* [online]. Copyright © Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/827EE9EC-5095-48C0-AB04-E38686EE9A80/283279/GRAVEBREACHESMUCHADOABOUTSERIOUSVIOLATIONS.pdf>, [cit. 23.03.2023].

- Koncepce vězeňství do roku 2025. Ministerstvo spravedlnosti ČR, <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>, [cit. 18.03.2023].
- Právnická dvouletka a její výsledky - prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc. - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2023 Google LLC Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=K-j0uMAGZks> [cit. 25.03.2023].
- 2021 | Vězeňská služba České republiky. *Generální ředitelství | Vězeňská služba České republiky* [online]. Copyright © 2023 Vězeňská služba České republiky [cit. 18.03.2023]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/sekce/2021>
- Vývoj registrované kriminality v roce 2022 – Policie České republiky. *Úvodní strana – Policie České republiky* [online]. Copyright © 2023 Policie ČR, všechna práva vyhrazena Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/vyvoj-registrovane-kriminality-v-roce-2022.aspx> [cit. 18. 03.2023]
- Vláda ČR, Důvodová zpráva k zákonu č. 558/1991 Sb., kterým se mění a doplňují trestní řád a zákon o ochraně státního tajemství. Dostupné [online] z: http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0984_02.htm [cit. 23.03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Dostupný [online] z: http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t0535_03.htm [cit. 23.03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1993 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03.2023]

- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 166/1998 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 03.2023]
- Vláda ČR (2002). Programové prohlášení vlády http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historieminulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf, [cit. 23. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 23. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 41/1961 Sb., trestní řád soudní, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 539/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 177/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických

komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 24. 03.2023]

- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03.2023]
- Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25. 03.2023]
- Zprávy o činnosti | Činnost | Nejvyšší státní zastupitelství – Soustava státního zastupitelství ČR *Soustava státního zastupitelství* [online]. Copyright © 2023 [cit. 28.03.2023]. Nejvyšší státní zastupitelství Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.